

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

ΠΜΣ “Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία”

Διπλωματική Εργασία: “Συγκριτική αξιολόγηση των κρατών μελών της Ε.Ε. που εντάχθηκαν σε μηχανισμό στήριξης : Η περίπτωση της Ιρλανδίας και της Κύπρου”

Επιβλέπων: Ρουκανάς Σπυρίδων

Φοιτητής: Μίχας Σταμάτιος

Κόρινθος, Δεκέμβριος 2016

UNIVERSITY OF PELOPONNESE

Faculty of Social and Political Sciences

Department of Political Science and International Relations

Master Program in “Global Political Economy”

Thesis :“ Comparative assessment of member states of the E.U. which joined in the support mechanism : the cases of Ireland and Cyprus”

Supervisor : Roukanas Spyridon

Student: Michas Stamatios

Corinth, December 2016

Λέξεις – κλειδιά : χρηματοπιστωτική κρίση, ύφεση, Ευρωζώνη, υποτίμηση, Α.Ε.Π., ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, δημοσιονομικό έλλειμμα, πληθωρισμός, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Δ.Ν.Τ., Eurogroup, χρέος, τραπεζική κρίση, λιτότητα, πρόγραμμα δημοσιονομικής σταθερότητας.

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία αναλύονται οι μακροοικονομικές συνέπειες της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007, που ομολογουμένως αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες στην ιστορία, ακόμη και από το Κράχ του 1929. Ορόσημο, αποτέλεσε η κατάρρευση του αμερικανικού κολοσσού *Lehman Brothers* σε συνδυασμό με την στεγαστική κρίση λόγω των ενυπόθηκων δανείων στις Η.Π.Α. Η κρίση όπως ήταν φυσικό επεκτάθηκε στην Ευρώπη πλήττοντας ιδιαίτερα τις αδύναμες χώρες της Ευρωζώνης, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία αλλά και η Κύπρος. Η εργασία αυτή εστιάζει σε δύο χώρες, την Ιρλανδία και την Κύπρο, κάνοντας δηλαδή σύγκριση πώς η κρίση επηρέασε ταυτόχρονα χώρες από τον ισχυρό βορρά αλλά και από τον αδύναμο νότο. Οι περιπτώσεις αυτές έχουν ως βασικό κοινό τους χαρακτηριστικό ότι η κρίση ήταν τραπεζικής φύσεως. Οι δύο χώρες εισήλθαν σε περίοδο δημοσιονομικής προσαρμογής και σε πρόγραμμα λιτότητας, οι συνέπειες των οποίων για τους πολίτες, ήταν μεταξύ άλλων, ανεργία, ύφεση, περικοπή μισθών. Ωστόσο, τα προγράμματα αυτά θεωρήθηκαν ιδιαίτερα επιτυχημένα από το Δ.Ν.Τ. και από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, οι οποίοι αποτέλεσαν τους χρηματοδότες της διάσωσης τους. Τέλος, περιγράφεται η επιστροφή τους στις διεθνείς αγορές αλλά και η ανάδειξή τους σε αναπτυσσόμενα χρηματοπιστωτικά κέντρα.

Keywords : financial crisis, recession, Eurozone, deflation, G.D.P., current account, budget deficit, inflation, European Central Bank, I.M.F., Eurogroup, debt, banking crisis, austerity, fiscal stability program.

Abstract

This project analyses the macroeconomic consequences of the global financial crisis of 2007, which is arguably one of the largest in history, even the Crash of 1929. Milestone, was the collapse of US giant “Lehman Brothers” in conjunction with the housing crisis due to the U.S. mortgages . The crisis has expanded in Europe particularly affecting the weakest Eurozone countries such as Greece, Spain, Portugal, Ireland and Cyprus. This paper focuses on two countries, Ireland and Cyprus, making that contrast of how crisis has affected both countries by the strong north and the south weaker. The essential common characteristic of these cases, was that the crisis was banking. Both countries have entered a period of fiscal adjustment and austerity program, the consequences of which for the citizens, were among others, unemployment, recession, wages cut. However, these programs were particularly successful from the I.M.F. and the European Central Bank, who were the financiers of their rescue. At last, there is reference to its return to international markets and their transformation to developing financial centers.

Περιεχόμενα

Κατάλογος Διαγραμμάτων	7
Κατάλογος Πινάκων	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	11
Η Παγκόσμια Χρηματοπιστωτική Κρίση	11
1.1 Εισαγωγή	11
1.2 Η έναρξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007	11
1.2.1 Τα αίτια της κρίσης.....	14
1.2.2 Οι συνέπειες της κρίσης.....	18
1.3 Η κρίση χρέους της Ευρωζώνης	22
1.4 Ανακεφαλαίωση	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	31
Η Ιρλανδική οικονομία	31
2.1 Εισαγωγή	31
2.2 Η περίπτωση της Ιρλανδίας.....	31
2.3 Δημοσιονομικά στοιχεία και πολιτικές	32
2.3.1 Το υπερβολικό ιρλανδικό έλλειμμα.....	32
2.3.2 Τα αίτια της κρίσης.....	35
2.4 Τραπεζική κρίση	37
2.5 Ένταξη στον Μηχανισμό Στήριξης.....	39
2.6 Αντιμετώπιση και έξοδος από την κρίση	41
2.7 Ανακεφαλαίωση	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	44
Η Κυπριακή οικονομία	44
3.1 Εισαγωγή	44
3.2 Η περίπτωση της Κύπρου	44
3.2 Δημοσιονομικά στοιχεία και πολιτικές	45
3.2.1 Η αρχή της οικονομική κρίσης	45
3.2.2 Το κυπριακό δημόσιο χρέος.....	45
3.3 Τραπεζική Κρίση	49
3.4 Ένταξη στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας.....	52
3.5 Επιπτώσεις από την εφαρμογή του μνημονίου.....	53
3.6 Αντιμετώπιση και έξοδος από την κρίση	55

3.7 Ανακεφαλαίωση	57
Επίλογος - Συμπεράσματα	58
Βιβλιογραφία	61

Κατάλογος Διαγραμμάτων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Ετήσιος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές,2007-2015.....	20
1.2 Δείκτης ανεργίας στις ΗΠΑ και στην Ευρωζώνη,2008-2014.....	24
1.3 Τα δημοσιονομικά ελλείμματα της Ευρωζώνης, 2009-2015.....	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Ιρλανδικό δημοσιονομικό έλλειμμα,2009-2015.....	33
2.2 Ιρλανδικό ισοζύγιο κρατικού προϋπολογισμού,2012-2016.....	34
2.3 Τα δημοσιονομικά ελλείμματα των 19 χωρών της Ευρωζώνης για το 2015....	34
2.4 Δείκτης ανεργίας στην Ιρλανδία,2003-2015.....	36
2.5 Δείκτης πληθωρισμού στην Ιρλανδία,1977-2015.....	36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Κυπριακό δημόσιο χρέος,2006-2015.....	48
3.2 Δείκτης ανεργίας στην Κύπρο,2011-2012.....	48
3.3 Κυπριακό τραπεζικό έλλειμμα,2006-2013.....	51
3.4 Δείκτης ανεργίας στην Κύπρο,2004-2015.....	54
3.5 Κυπριακό δημοσιονομικό έλλειμμα,2006-2015.....	55

Κατάλογος Πινάκων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Ελλείμματα/Πλεονάσματα λογαριασμού τρεχουσών συναλλαγών % του ΑΕΠ,2007-2010.....	15
1.2 Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών για τις χώρες της Ε.Ε. που εντάχθηκαν σε μηχανισμό στήριξης σε δις ευρώ,2007-2015.....	22
1.3 Θεμελιώδη μακροοικονομικά μεγέθη της Ευρωζώνης,2008-2014.....	25
1.4 Συνολικά ποσά των κρατικών ενισχύσεων που εγκρίθηκαν και χρησιμοποιούνται για τα 28 κράτη-μέλη της Ε.Ε.,2008-2014.....	27
1.5 Ρυθμός αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ στην Ευρωζώνη,2008-2015.....	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Θεμελιώδη μακροοικονομικά μεγέθη της Ιρλανδίας,2008-2015.....	37
2.2 Ανακεφαλαιοποίηση ιρλανδικών τραπεζών.....	39
2.3 Ευρωπαϊκή οικονομική πρόβλεψη για τον χειμώνα,2016-2017.....	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Θεμελιώδη μακροοικονομικά μεγέθη της Κύπρου,2008-2015.....	47
3.2 Ευρωπαϊκή οικονομική πρόβλεψη για την άνοιξη,2016-2017.....	56

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περιοχή της Ευρωζώνης από την ανάδειξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007, αντιμετωπίζει ιδιαίτερες δυσκολίες καθώς μαστίζεται από δημοσιονομικές ανισορροπίες, εξαιρετικά μεγάλη αύξηση της ανεργίας στα περισσότερα κράτη αλλά και ποικίλα κοινωνικά προβλήματα. Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές, αφού οι βόρειες χώρες της Ευρωζώνης παρουσιάζουν θετική ανάπτυξη με σχετικά καλό ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης, σε αντίθεση με τις νότιες χώρες οι οποίες παραμένουν στάσιμες και παρουσιάζουν έντονη ύφεση. Οι ανισορροπίες αυτές επηρεάζουν όλα τα κράτη-μέλη, προκαλώντας ρήγμα στον πυρήνα της Ευρωζώνης και αμφισβητώντας πλέον την επιβίωση του ευρώ ως κυρίαρχο νόμισμα στην παγκόσμια οικονομική κοινότητα. Για την βέλτιστη αντιμετώπιση είναι αρκετά τα αναγκαία μέτρα, μεταξύ των οποίων δημοσιονομική εξυγίανση, βελτίωση της ανταγωνιστικότητας στα πιο αδύναμα κράτη-μέλη αλλά και ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη των μακροοικονομικών ανισορροπιών που αντιμετώπισαν οι οικονομίες της Ιρλανδίας και της Κύπρου υπό το πρίσμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης που αναδείχθηκε το 2007 με την κατάρρευση της *Lehman Brothers* και την μετέπειτα ένταξή τους στον έκτακτο μηχανισμό στήριξης. Αρχικά, πραγματοποιείται αναλυτική αξιολόγηση μεταξύ των δύο ευρωπαϊκών οικονομιών από την είσοδό τους στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση μέχρι την ένταξη τους στον Τριμερή Μηχανισμό Χρηματοδότησης. Στη συνέχεια, αναλύονται οι δημοσιονομικές πολιτικές και οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που ακολούθησαν η Ιρλανδία και η Κύπρος, βάση των οδηγιών του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Δ.Ν.Τ.), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (Ε.Κ.Τ.) αλλά και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής οι οποίοι αποτέλεσαν τους χρηματοδότες της διάσωσης των χωρών. Έπειτα, περιγράφονται οι συνέπειες από τις διαρθρωτικές πολιτικές στους πολίτες αλλά και στις εθνικές τους οικονομίες καθώς και πως επηρέασαν τα προγράμματα λιτότητας που εφαρμόστηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας είναι απαραίτητη η χρήση ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας καθώς και οικονομικών στοιχείων από τους ιστότοπους της

Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Η παρούσα εργασία θα αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για την βέλτιστη κατανόηση της ευρωπαϊκής οικονομίας και την σύγκριση μεταξύ του ισχυρού Βορρά και αδύναμου Νότου καθώς και πως οι απαιτήσεις του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος επηρεάζουν την Ευρωζώνη μέχρι και σήμερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η Παγκόσμια Χρηματοπιστωτική Κρίση

1.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται εκτενής αναφορά στην έναρξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, από το 2007 με ιδιαίτερη μνεία στην πτώχευση της *Lehman Brothers* η οποία θεωρείται η αφετηρία της κρίσης, καθώς μετά από αυτήν ακολούθησαν και υπόλοιπες πτωχεύσεις άλλων μεγάλων χρηματοπιστωτικών κολοσσών. Στη συνέχεια, αναλύονται τα αίτια που συντέλεσαν στην δημιουργία της χρηματοπιστωτικής κρίσης, μεταξύ των οποίων η απότομη αλλαγή της Κίνας σε παγκόσμιο οικονομικό και εμπορικό κολοσσό (Κολλίντζας, Ψαλιδόπουλος και α.,2009) αλλά και η τραπεζική κρίση των Η.Π.Α. που ακολούθησε σε συνδυασμό με την στεγαστική κρίση λόγω των ενυπόθηκων δανείων, η οποία και θεωρείται το αποκορύφωμα της κρίσης στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ακολουθούν οι συνέπειες, οι οποίες και οδήγησαν στην επέκταση της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ευρωπαϊκή ήπειρο με αποτέλεσμα τον κλονισμό της Ευρωζώνης και την παρ' ολίγον κατάρρευση αρκετών οικονομιών του ευρωπαϊκού νότου.

1.2 Η έναρξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007

Η κρίση στις διεθνείς αγορές ξεκίνησε το 2007, ως κρίση στεγαστικών δανείων στις Η.Π.Α. η οποία αργότερα επεκτάθηκε σε διεθνές επίπεδο, ώστε να αποτελεί μια από τις σημαντικότερες οικονομικές κρίσεις στον χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα μετά την κρίση του 1929. Μολονότι, οι κρίσεις του 1980 και του 1990 είχαν ξεκινήσει από αναπτυσσόμενα κράτη, σε αυτή την περίπτωση ξεκίνησε σε ένα από τα πιο αναπτυγμένα (O'Brien & Williams,2011). Με την έκρηξη της τεχνολογικής καινοτομίας το 2001, η Ομοσπονδιακή Τράπεζα κράτησε τα επιτόκια σε χαμηλά επίπεδα για να προκαλέσει ανάπτυξη. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, τα χαμηλά επιτόκια προσελκύουν επενδυτές, έτσι η κίνηση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την ενθάρρυνση του κόσμου να αγοράζει σπίτια καθώς και να αυξάνει την ζήτηση δανείων, η οποία με την σειρά της, έκανε την χρηματοπιστωτική αγορά να ανταποκριθεί, δημιουργώντας νέα εργαλεία τα οποία επέτρεπαν σε ανθρώπους που παλαιότερα δεν είχαν την δυνατότητα να προχωρήσουν σε αυτές τις αγορές (O'Brien & Williams,2011). Σημαντικό ρόλο όμως στην επέκταση των στεγαστικών δανείων

είχαν οι λεγόμενες ‘‘παράλληλες τράπεζες’’, οι οποίες είναι χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που ασχολούνται με τις κλασικές τραπεζικές δραστηριότητες αλλά δεν ανήκουν επίσημα στην κατηγορία των τραπεζών¹ (Κρούγκμαν,2009). Οι τράπεζες αυτές, ήταν πιο πρόθυμες να αναλαμβάνουν όλο και πιο επικίνδυνους πελάτες, στους οποίους μάλιστα πρόσφεραν υποθήκες με ελάχιστα ή καθόλου χρήματα, τα λεγόμενα δάνεια ‘‘NINJA’’, τα αρχικά του οποίου στα αγγλικά σημαίνει ‘‘κανένα εισόδημα, καμιά δουλειά, κανένα περιουσιακό στοιχείο’’ (O’Brien & Williams,2011). Αναλαμβάνοντας όμως άτομα που δεν πληρώσουν τα ικανοποιητικά βασικά κριτήρια για παροχή δανείου, ήταν αναμενόμενο η ‘‘φούσκα’’ αυτή να εκραγεί, κίνδυνο που οι τράπεζες δεν έδιναν την πρέπουσα σημασία. Η συνέχεια και η μεγάλη επέκταση στην πραγματική οικονομία, έγινε με τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα των Η.Π.Α., τα οποία είχαν αρχίσει να χορηγούν στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου, όλο και περισσότερο σε μη φερέγγυους οφειλέτες, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ιδανικές συνθήκες για την εκδήλωση μιας τραπεζικής κρίσης, η οποία επεκτάθηκε βαθιά μέσα στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Το πρώτο πλήγμα ήταν η αμερικανική επενδυτική τράπεζα *Bear Stearns*, η οποία στις 18 Ιουλίου του 2007 ανακοίνωσε ότι δύο από τα ταμεία της στα ενυπόθηκα δάνεια είχαν καταστραφεί. Η πρώτη κίνηση ήταν η πτώση ορισμένων χρηματιστηριακών δεικτών στην Ευρώπη, αλλά ήταν προσωρινή, καθώς οι δείκτες μέσα σε λίγες μέρες ανέβηκαν, κάτι που δεν ανησύχησε ιδιαίτερα τους οικονομολόγους (Κρούγκμαν,2009). Αργότερα όμως, ένα δεύτερο πλήγμα χτυπά πάλι τις Η.Π.Α., η *American Home Mortgage*, αμερικανική επενδυτική εταιρία, ανακοινώνει την 1^η Αυγούστου του 2007 την αδυναμία αποπληρωμής οφειλών ύψους 300 εκατομμυρίων δολαρίων. Φυσικά, εκείνη ήταν και η στιγμή που άρχισε να τρομάζει και το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα, καθώς στην Γαλλία, η *BNP Paribas* έκλεισε τρία από τα πιο σημαντικά ταμεία της, κάνοντας ακόμη πιο εμφανή τον επερχόμενο κίνδυνο κρίσης. Από εκείνη την στιγμή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η Ομοσπονδιακή των Η.Π.Α. άρχισαν να ρευστοποιούν τα κεφάλαια τους. Σειρά, είχαν οι πτωχεύσεις τραπεζών και οι συνεχόμενες πτώσεις τιμών των μετοχών.

---

¹ Οι ‘‘παράλληλες τράπεζες’’, δεδομένου ότι δεν διέπονται από τους κανονισμούς των τραπεζών, δεν χρειάζεται να κρατούν το ίδιο ποσοστό του κεφαλαίου τους ως απόθεμα για να πληρώσουν τους δανειστές και δεν οφείλουν να πληρώνουν το σύστημα ασφαλείας καταθέσεων όπως οι κανονικές τράπεζες. Από την στιγμή που δεν έχουν τις κανονιστικές δαπάνες των τραπεζών, μπορούν να έχουν μεγαλύτερο κέρδος, αλλά παραμένουν εκτεθειμένες σε μεγαλύτερους κινδύνους συγκριτικά με τις τράπεζες καταθέσεων.(O’Brien&Williams,2011).

Διάφορα κυβερνητικά προγράμματα από τις Η.Π.Α. (Κυβέρνηση Τζόρτζ Μπους) και από την Ευρώπη, έλαβαν μέρος με σκοπό να μειώσουν την ταραχώδη αυτή κατάσταση της εξάπλωσης της κρίσης χωρίς όμως αποτέλεσμα. Στις 6 Οκτωβρίου 2008 ή αλλιώς “Μαύρη Δευτέρα”, συντελέστηκε κατάρρευση των διεθνών χρηματιστηρίων. Λονδίνο, Ζυρίχη, Φρανκφούρτη, Νέα Υόρκη και Μόσχα κατέγραψαν τεράστιες ζημιές (Κρούγκμαν,2009).

Ορόσημο βέβαια της τραπεζικής κρίσης των Η.Π.Α., θεωρείται η πτώχευση της *Lehman Brothers* στις 15 Σεπτεμβρίου του 2008, της τέταρτης μεγαλύτερης τράπεζας επενδύσεων στις Η.Π.Α. και μία από τις μεγαλύτερες διεθνώς. Έχοντας ζημιές 2,8 δις δολαρίων το δεύτερο τρίμηνο του 2008 χωρίς προοπτικές ανάκαμψης, η τράπεζα αναγκάστηκε να οδηγηθεί σε πτώχευση, καταρρίπτοντας μάλιστα την θεωρία “*too big to fail*”, δηλαδή πολύ μεγάλο για να αποτύχει, το οποίο σήμαινε την αρχή της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης η οποία αργότερα θα έκανε την εμφάνισή της και στην Ευρωπαϊκή ήπειρο (Κότιος και Παυλίδης,2012). Η πτώχευση της *Lehman Brothers*, όπως ήταν φυσικό τάραξε τις χρηματοπιστωτικές αγορές, οι οποίες αντέδρασαν, με παράδειγμα την πτώση του δείκτη *Dow Jones* κατά 500 μονάδες. Όπως είναι γνωστό, όταν κάποιος κάνει την αρχή σε μια κατάσταση, αργότερα ακολουθούν και οι υπόλοιποι. Έτσι συνέβη και σε αυτή την περίπτωση, με τους καταθέτες να αντιδρούν σπασμωδικά ώστε να συρρέουν μαζικά για να αποσύρουν τα κεφάλαια τους από τις τράπεζες. Μετά την *Lehman Brothers*, συνέχεια είχε η πτώχευση της *Washington Mutual*, η οποία αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα μαζικών τραπεζικών αναλήψεων συμπληρώνοντας το ντόμινο της τραπεζικής κατάρρευσης στις Η.Π.Α.

Προσπαθώντας να κρατηθούν όρθιοι οι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί και οι τράπεζες ελέω της κρίσης, προχωρούσαν στην πώληση στοιχείων του ενεργητικού σε υπερβολικά χαμηλά τιμές (Χριστοφόρου,2011). Στην αντίπερα ευρωπαϊκή όχθη, την ίδια περίοδο οι τρεις μεγαλύτερες εμπορικές τράπεζες της Ισλανδίας καταρρέουν οδηγώντας την χώρα σε πτώχευση και αναζήτηση βοήθειας από το Δ.Ν.Τ., ενώ στις 8 Οκτωβρίου 2008, οκτώ κεντρικές τράπεζες μεταξύ των οποίων η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η Τράπεζα της Αγγλίας και η Ομοσπονδιακή των Η.Π.Α. μειώνουν τα επιτόκια τους κατά 0,5% με σκοπό την ανταπόκριση των δανειοληπτών τους (Kingsley,2012). Σύμφωνα με τα στοιχεία της *Federal Deposit Insurance Corporation* (FDIC) , 140 χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί έκλεισαν μέσα στο 2009

και άλλοι 157 μέσα στο 2010 (Κότιος και Παυλίδης,2012).

1.2.1 Τα αίτια της κρίσης

Τα αίτια της χρηματοπιστωτικής αυτής κρίσης είναι πολύπλοκα, αφού η κρίση προήλθε από στρεβλώσεις αλλά και από παγκόσμιες μακροοικονομικές ισορροπίες. Σίγουρα όμως, η παγκοσμιοποίηση και η διεθνοποίηση είχαν σημαντικό ρόλο στην εξάπλωση της. Τα τελευταία τριάντα χρόνια η Κίνα, πέτυχε μια εξαιρετική οικονομική ανάπτυξη μέσω των εξαγωγών βιομηχανικών αγαθών στις Η.Π.Α. Όπως μας δείχνει ο Πίνακας 1.1., είναι εντυπωσιακό το πλεόνασμα της Κίνας την περίοδο 2007-2010, και μάλιστα το μεγαλύτερο μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών αφού μόνο το 2007 κατέγραψε ρυθμό ανάπτυξης 13% σε αντίθεση με τις Η.Π.Α. που είχαν μόλις 2,10% (Δ.Ν.Τ.,2009). Το πλεόνασμα αυτό σε συνδυασμό με την απότομη ανάπτυξη της, τοποθέτησε την Κίνα στον χάρτη των αναδύμενων δυνάμεων, μεταβαίνοντας από την σοσιαλιστική εποχή στην εποχή της φιλελευθεροποίησης, κάνοντας τις Η.Π.Α. αλλά και την Ρωσία να την υπολογίζουν πλέον ως ένα σοβαρό αντίπαλο. Οι εξαγωγές αυτές οδήγησαν σε τεράστια πλεονάσματα το εμπορικό ισοζύγιο της Κίνας, τα οποία όμως δεν τροφοδότησαν την εγχώρια ζήτηση αλλά, τοποθετήθηκαν σε ομόλογα των Η.Π.Α., που κράτησαν το δολάριο σε σχετικά υψηλά επίπεδα και αντίθετα τα επιτόκια δανεισμού σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Η εξέλιξη αυτή είχε σαν αποτέλεσμα την ενίσχυση της ρευστότητας και του δανεισμού στις Η.Π.Α. αλλά και στην υπερβολική πιστωτική επέκταση (Κολλίντζας, Ψαλιδόπουλος και α.,2009). Τα πολύ χαμηλά επιτόκια που διατηρήθηκαν για πολύ καιρό στις Η.Π.Α. συντέλεσαν στην κατάρρευση της αγοράς των ακινήτων, από την οποία ξεκίνησε η χρηματοπιστωτική κρίση.

Πίνακας 1.1 :

Ελλείμματα/Πλεονάσματα Λογαριασμού Τρεχουσών Συναλλαγών % του ΑΕΠ,2007-2010

	2007	2008	2009	2010
Ανεπτυγμένες Οικονομίες	-0,90%	-1,30%	-0,70%	-0,40%
Η.Π.Α.	5,20%	-4,90%	-2,60%	-2,20%
Ευρωζώνη	0,30%	-0,70%	-0,70%	-0,30%
Ε.Ε.	0,50%	-1,10%	-0,80%	-0,50%
Κίνα	11,00%	9,80%	7,80%	8,60%
Ρωσία	5,90%	6,10%	3,60%	4,50%
Βραζιλία	0,10%	-1,80%	-1,30%	-1,90%

Πηγή : International Monetary Fund,2009

Βασικός παράγοντας όμως, αποτέλεσαν τα ενυπόθηκα δάνεια υψηλού κινδύνου (subprime loans²), τα οποία απευθύνονταν σε δανειολήπτες με δυσμενές πιστωτικό ιστορικό, οι οποίοι ουσιαστικά δεν πληρούσαν τα κριτήρια πιστοληπτικής ικανότητας (Μερτζάνης,2008). Για να τα καταστήσουν πιο ελκυστικά, οι δανειστές τους έθεταν χαμηλά σταθερά επιτόκια τα οποία όμως μετά από δύο χρόνια αυξάνονταν σημαντικά και εξισώνονταν με την τιμή κάποιου δείκτη συν μια σταθερή προσαύξηση ή παρείχαν δάνεια για την αποπληρωμή των οποίων τα πρώτα χρόνια ο δανειολήπτης ήταν υποχρεωμένος να πληρώνει μόνο τους τόκους και όχι το κεφάλαιο (Κρούγκμαν,2009). Όμως, μια μείωση στον ρυθμό αύξησης των τιμών στην αγορά ακινήτων ή μια αύξηση στα επιτόκια θα άλλαζε αυτή την κατάσταση προς το χειρότερο (Ρουκανάς και Σκλιάς,2014). Ήδη από το 1994 μέχρι και το 2003,η χρήση των *subprime loans* άρχισε να αυξάνεται κατά 25% ενώ το 2006, αποτελούσαν το 20% των συνολικών στεγαστικών δανείων καθιστώντας τα ως το ταχύτερο αναπτυσσόμενο είδος της αγοράς δανείων (Κρούγκμαν,2009). Αποτέλεσμα ήταν να

²Subprime loans ή αλλιώς ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια είναι τα δάνεια τα οποία ο δανειζόμενος, κατά πάσα πιθανότητα, δεν θα έχει χρήματα για να τα εξυπηρετήσει.

γίνει πιο προσιτή η αγορά κατοικίας στις Η.Π.Α., κάτι που για τους περισσότερους αποτελούσε όνειρο, το οποίο βέβαια εξελίχθηκε σε εφιάλτης για όσους δεν μπόρεσαν να το αποπληρώσουν. Όμως, αρκετοί από αυτούς που είχαν αγοράσει κατοικίες αδυνατούσαν να πληρώνουν τις δόσεις τους, οι οποίες ήταν σε κυμαινόμενο επιτόκιο, με αποτέλεσμα επειδή τα δάνεια ήταν ενυπόθηκα, σε περίπτωση μη δυνατότητας αποπληρωμής του δανείου, οι τράπεζες αυτομάτως προέβαιναν σε κατάσχεση της κατοικίας τους (Ρουκανάς και Σκλιάς,2014). Η διαδικασία των κατασχέσεων από τις τράπεζες συνεχίστηκε με ραγδαίο ρυθμό, ώστε να προκαλέσει πρόβλημα υπερπροσφοράς στην αγορά ακινήτων με μείωση των τιμών τους, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί αναστάτωση σε εκείνους που συνέχιζαν να αποπληρώνουν τις δόσεις, δεδομένου ότι η αξία του σπιτιού τους είχε πέσει κατά πολύ πλέον σε σχέση με το δάνειο που είχαν λάβει και η καθαρή θέση πλέον να γίνεται ολοένα και πιο αρνητική (Ρουκανάς και Σκλιάς,2014).

Διανύοντας μια περίοδο χαμηλών επιτοκίων, οι τράπεζες στις Η.Π.Α. άρχισαν να δανείζουν έως και το 100% της αξίας του ακινήτου, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα επέκταση του δανεισμού και μια αδικαιολόγητη αύξηση των τιμών των ακινήτων, το οποίο φυσικά αποτελούσε μια “φούσκα” η οποία δεν θα άντεχε για αρκετό διάστημα. Από την άλλη μεριά, οι τράπεζες οι οποίες παρείχαν τα δάνεια αυτά πίστευαν ότι σε περίπτωση πτώχευσης του οφειλέτη για τις πληρωμές που εκκρεμούσαν, θα μπορούσαν να ρευστοποιήσουν την αξία του ακινήτου. Για την μεγαλύτερη ασφάλειά τους, οι τράπεζες επιθυμούσαν να πετύχουν ρευστότητα, ώστε να έχουν την δυνατότητα χορήγησης περισσότερων δανείων. Αυτό το πέτυχαν μέσω της τιτλοποίησης³ ενυπόθηκων δανείων που είχαν χορηγήσει και της δημιουργίας ομολόγων, τα οποία και αργότερα πουλούσαν. Τα ομόλογα αυτά (*CDOs*) ενσωμάτωναν το κάθε μορφής ρίσκο που ενείχαν τα δάνεια αλλά παράλληλα απέφεραν υψηλό κέρδος και δημιουργούσαν ρευστότητα (Βούλγαρης και Τριανταφυλλόπουλος, 2009). Όμως, τα δάνεια που παρείχαν ήταν κυμαινόμενου

---

³Η τιτλοποίηση δανείων, αποτελεί μια σύνθετη χρηματοοικονομική διαδικασία (πρακτική που χρησιμοποιείται στις Η.Π.Α/ από το 1939, ενώ στην Ευρώπη εισήχθηκε το 1999). Περιλαμβάνει το πακετάρισμα (bundling) διαφορετικών κατηγοριών δανείων και την επαναδόμηση τους σε σύνθετα επενδυτικά εργαλεία, σε ένα ευρύτερο χαρτοφυλάκιο «διασφαλισμένων τίτλων έναντι παγίων». Η τιτλοποίηση άλλαξε το πλαίσιο χρηματοδότησης των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων λόγω της μετάβασης από τον παραδοσιακό δανεισμό (χορήγηση, διακράτηση δανείων) στο νέο τρόπο χρηματοδότησης (χορήγηση, επαναδόμηση, πώληση), βοήθησε τις τράπεζες να απαλλάσσονται από το ρίσκο και δημιούργησε αυξημένη και μη ελεγχόμενη ρευστότητα, η οποία αύξησε τη δυνατότητα δανειοδοτήσεων. (Βούλγαρης και Τριανταφυλλόπουλος,2009)

επιτοκίου, με αποτέλεσμα η αύξηση στα επιτόκια να προκαλέσει αδυναμία εξυπηρέτησης των δανείων. Σε συνδυασμό με την πτώση των τιμών στις αγορές ακινήτων, οι τράπεζες βρέθηκαν αντιμέτωπες με πλήθος μη πληρωμένων στεγαστικών δανείων την στιγμή που η μειωμένη αξία των υποθηκευμένων ακινήτων δεν αρκούσε για να καλύψει το κεφάλαιο του αρχικού δανείου (Κότιος και Παυλίδης,2012).

Η απορρύθμιση των τραπεζών, είχε και αυτή σημαντικό ρόλο στην έναρξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Ειδικότερα, η κατάργηση του νόμου *Glass Steagall Act* το 1999, ο οποίος απαγόρευε την παράλληλη άσκηση εμπορικών και τραπεζικών εργασιών από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ώστε να ελέγχεται το επίπεδο κινδύνου για τους επενδυτές, ήταν η αρχή του ανταγωνισμού μεταξύ τραπεζών, χρηματιστηριακών εταιριών και ασφαλιστικών οργανισμών (Χριστοφόρου,2011).

Επιπλέον, σημαντικό βαθμό στα αίτια της κρίσης, αποτελούν οι καινοτομίες στον χρηματοοικονομικό τομέα. Πιο συγκεκριμένα, από το 2004 δεδομένου της αυξημένης ζήτησης από επενδυτές για νέα καινοτόμα προϊόντα υψηλής απόδοσης, ο χρηματοοικονομικός τομέας προχώρησε σε ένα επιχειρηματικό μοντέλο, το λεγόμενο *‘originate and distribute’*, το οποίο είχε ως στόχο την δημιουργία και τη διάθεση εξειδικευμένων χρηματοπιστωτικών μέσων με υψηλότερη απόδοση έναντι υψηλότερου κινδύνου (Bord & Santos, New York Fed). Οι τράπεζες επομένως, εστίασαν το ενδιαφέρον τους στην κερδοσκοπία, καθώς μέσω των καινοτόμων χρηματοοικονομικών προϊόντων απολάμβαναν τεράστια κέρδη, παρά για την χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας. Όπως είναι φυσικό, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είχαν εκτεθεί και αυτά με την σειρά τους, σε ενυπόθηκα δάνεια *CDOs* έχοντας μεγάλες απώλειες αλλά και οδηγώντας τις τράπεζες σε ζημιές τρισεκατομμυρίων δολαρίων (Blundel-Wignall & Atkinson,2008).

Τέλος, σημαντικός παράγοντας στην εκδήλωση της κρίσης, μπορεί να θεωρηθεί και η ανθρώπινη παρέμβαση, δηλαδή η συνεχόμενη αγορά και πώληση μετοχών, τίτλων ιδιοκτησίας. Ειδικά σε μία περίοδο οικονομικής άνθησης, η ανθρώπινη συμπεριφορά μεταμορφώνεται σε βαθμό απληστίας, χωρίς να γνωρίζει και να κατανοεί απόλυτα τους πιθανούς κινδύνους (Lo,2008). Αυτό βέβαια ισχύει και από την μεριά των τραπεζών, οι οποίες με την σειρά τους χορηγούσαν δάνεια χωρίς

να υπολογίζουν την αδυναμία πληρωμής από τους δανειολήπτες, ειδικά όταν οι συγκεκριμένοι ανήκουν σε ιδιαίτερες κατηγορίες όπως άνεργοι ή υποαπασχολούμενοι.

1.2.2 Οι συνέπειες της κρίσης

Είναι πρόδηλο ότι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2007, είναι μια από τις μεγαλύτερες, ίσως και μεγαλύτερη από την κρίση του 1929, καθώς επηρέασε και συνεχίζει ακόμη να επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό επιχειρήσεις, κράτη, τράπεζες αλλά και να κλονίζει την παγκόσμια οικονομία οδηγώντας την σε τεράστια ύφεση και εκτοξεύοντας τα ποσοστά της ανεργίας στα ύψη. Η αναστάτωση που προκλήθηκε στις αγορές μείωσε αισθητά τις πιστώσεις προς τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις. Η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας αύξησε την ανεργία, καθώς και οδήγησε αρκετούς συνταξιούχους σε απώλειες με τα κεφάλαια τους στο χρηματιστήριο αξιών να μειώνονται στο ένα τρίτο (O'Brien & Williams, 2011).

Η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας, είχε σοβαρές επιπτώσεις στην επιχειρηματικότητα ανεξάρτητα από τον κλάδο, το μέγεθος και την τοποθεσία της επιχείρησης. Μεταξύ των βασικών προβλημάτων βιωσιμότητας της επιχείρησης ήταν η μείωση κόστους, μείωση πωλήσεων, ομαδικές απολύσεις, περικοπές στους μισθούς, περικοπή τραπεζικών πιστώσεων, μείωση έρευνας και φυσικά η αξιοπιστία που ενέπνεε κάθε επιχείρηση στο εξωτερικό της περιβάλλον. Αποτέλεσμα, ήταν μέσω της οικονομικής κρίσης να αλλάξει εντελώς ο επιχειρηματικός κλάδος, και να διαμορφωθούν νέα μοντέλα επιχειρήσεων με κύρια χαρακτηριστικά, την οικονομική ευρωστία και το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσα οι *start-up* επιχειρήσεις κυρίως από άτομα ηλικίας 22-32, με βασικό χαρακτηριστικό την καινοτομία σε οποιοδήποτε είδος. Ιδιαίτερα στην ευρωπαϊκή ήπειρο, η νέα αυτή δραστηριότητα έγινε αρκετά δημοφιλής σε σύντομο χρονικό διάστημα από την εξάπλωση της κρίσης.

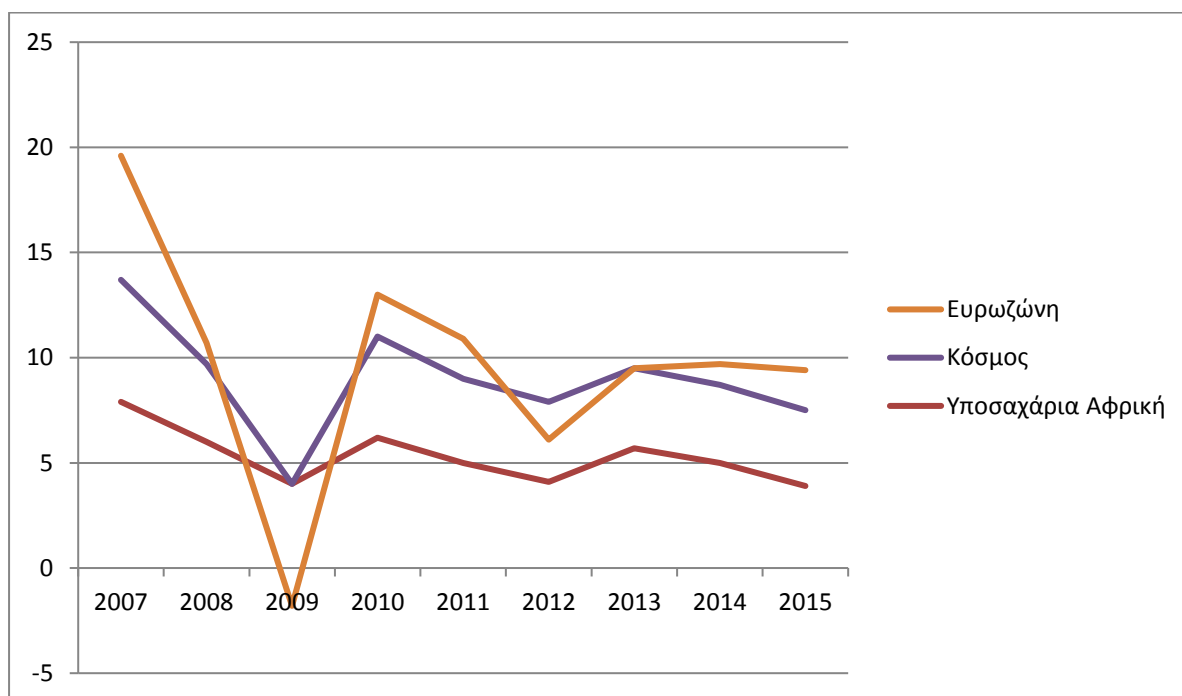
Οι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης στις Η.Π.Α. αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο, μειώθηκαν δραματικά. Βασικοί μηχανισμοί μετάδοσης της κρίσης αποτέλεσαν οι ροές κεφαλαίων και το εμπόριο. Στις ανεπτυγμένες χώρες, οι οποίες κατείχαν αμερικανικούς τίτλους *subprime* δανείων επηρεάστηκαν πιο άμεσα σε αντίθεση με τις αναπτυσσόμενες, στις οποίες οι επιπτώσεις της κρίσης έκαναν την εμφάνιση τους αργότερα. Εντυπωσιακές όμως είναι οι διαφορές ανάλογα με τις περιοχές του

κόσμου. Η Κίνα, συνέχισε να αναπτύσσεται αν και με χαμηλότερους ρυθμούς σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια εξαιτίας κυρίως της υποτίμησης του ιαπωνικού γιεν που οδήγησε στην μείωση της ανταγωνιστικότητας των κινεζικών προϊόντων στην παγκόσμια αγορά (Ρουκανάς και Σκλιάς,2014) ενώ η Λατινική Αμερική συνέχισε να έχει αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Από την άλλη μεριά, σε ανεπτυγμένες οικονομίες όπως η Ευρωζώνη παρατηρήθηκαν μειωμένοι ρυθμοί ανάπτυξης κατά -2% ακόμη και στο Ηνωμένο Βασίλειο το οποίο κινείται σε διαφορετική τροχιά οικονομίας (Σώρος,2008). Το ίδιο βέβαια συνέβη και στους δείκτες του χρηματιστηρίου. Βέβαια, σημαντικές ήταν οι επιπτώσεις στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις αλλά και στην διεθνή οικονομική διπλωματία (Κότιος και Παυλίδης,2012).

Στο διεθνές εμπόριο δημιουργήθηκε κάμψη λόγω της διεθνούς ύφεσης. Αξίζει να γίνει αναφορά, ότι η πτώση του παγκόσμιου εμπορίου σημειώθηκε ως η μεγαλύτερη στην πτώση του παγκόσμιου Α.Ε.Π., λόγω της υψηλής ελαστικότητας του εξωτερικού εμπορίου ως προς το εισόδημα (Κότιος και Παυλίδης,2012). Ειδικότερα, το 2009 μειώθηκε ο όγκος των παγκόσμιων εξαγωγών αγαθών κατά 12% ενώ των εισαγωγών κατά 12,8%. Η μεγαλύτερη μείωση εξαγωγών σημειώθηκε στην Ιαπωνία, στις Η.Π.Α. και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Κότιος και Παυλίδης,2012). Βασικά αίτια της μείωσης, ήταν η πτώση του Α.Ε.Π., η πτώση της ζήτησης, η πτώση των τιμών των αγαθών καθώς και η μείωση της διαθέσιμης χρηματοδότησης όπως πιστώσεις για επενδύσεις και κατανάλωση (Κότιος και Παυλίδης,2012). Στο Διάγραμμα 1.1 που ακολουθεί φαίνεται ο έντονος ρυθμός μεταβολής του Α.Ε.Π. ετησίως σε διαφορετικές περιοχές του κόσμου. Αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση της Ευρωζώνης η οποία όπως παρατηρούμε, από το 2007 το Α.Ε.Π. της πέφτει με απότομο ρυθμό ενώ το 2009,αποτελεί έτος σταθμός, καθώς φτάνει στο κατώτατο σημείο στο -5,8%, χρονιά βέβαια που αρκετές της χώρες βρίσκονται στα πρόθυρα οικονομικής κατάρρευσης στην οποία συντέλεσαν το κλείσιμο χιλιάδων ιδιωτικών επιχειρήσεων, η παρατεταμένη ανεργία, η αδυναμία των κρατικών μηχανισμών να διαχειριστούν την κατάσταση, αλλά και με την ένταξη της Ιρλανδίας στον έκτακτο μηχανισμό στήριξης. Σε αντίθεση με την περίπτωση της Ευρωζώνης, σχεδόν σταθερό παραμένει το Α.Ε.Π. στην Υποσαχάρια Αφρική, ενώ σε ικανοποιητικά επίπεδα παραμένει στην παγκόσμια κλίμακα.

Διάγραμμα 1.1 :

Ετήσιος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές,2007-2015

Πηγή : International Monetary Fund,2015

Στις επιπτώσεις της κρίσης, συμπεριλαμβάνεται και η υποτίμηση στις χώρες με προβλήματα στον χρηματοπιστωτικό τομέα αλλά και σχετικά με την εμπορική πολιτική, αναβίωσε ο προστατευτισμός κυρίως μέσω της παροχής κρατικών ενισχύσεων (Κότιος και Παυλίδης,2012). Το φαινόμενο του προστατευτισμού έγινε ιδιαίτερα γνωστό σε μικρότερες χώρες, όπως στην Λατινική Αμερική, στην Ασία αλλά και ιδιαίτερα δημοφιλές στην Ευρώπη. Φυσικό ακόλουθο, η ενίσχυση του ρόλου του Δ.Ν.Τ, η ανάδειξη της ομάδας G20 σε ρόλο διαχείρισης και αντιμετώπισης των διεθνών οικονομικών κρίσεων και η δημιουργία νέων μηχανισμών στήριξης στην Ευρωζώνη (Κότιος και Παυλίδης,2012). Σε γεωπολιτική σκοπιά, υπήρξε εξασθένιση των χωρών της Δύσης και παράλληλα ενίσχυση των αναδύμενων δυνάμεων, όπως η Κίνα, η Ινδία, η Βραζιλία και η Νότια Αφρική, δημιουργώντας τον διεθνή πολιτικό οργανισμό αναδύμενων αγορών *BRICS* μαζί με την Ρωσία, από τα αρχικά γράμματα ονομάτων των χωρών.

Οι επιπτώσεις στα ισοζύγια πληρωμών αναδείχθηκαν σε σύντομο σχετικά διάστημα, με τα χρόνια ελλείμματα ή πλεονάσματα που εμφανίζουν ορισμένες μεγάλες οικονομίες αλλά και από τον δανεισμό των ελλειμματικών χωρών. Η συνεπαγωγή αυτή, δηλαδή η διεθνής κίνηση κεφαλαίων πραγματοποιείται για την διασφάλιση της σταθερότητας του διεθνούς οικονομικού συστήματος και της μακροοικονομικής ισορροπίας. Στον Πίνακα 1.2 που ακολουθεί, παρατηρούμε το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών χωρών της Ε.Ε. που εντάχθηκαν σε μηχανισμό στήριξης σε σύγκριση με την Ευρωζώνη και την Ε.Ε. γενικότερα.. Η Ελλάδα αποτελεί την μοναδική περίπτωση χώρας ,καθώς όλα τα έτη βρίσκεται με αρνητικό ισοζύγιο και μάλιστα σε αρκετά υψηλές τιμές παρά τις πολιτικές λιτότητας που εφαρμόστηκαν και τον έκτακτο μηχανισμό στήριξης. Σε παρόμοια επίπεδα συναντάμε την Πορτογαλία με την Ισπανία, χώρες που ενώ παραδοσιακά στηρίζουν την οικονομία του στον τουρισμό και την αγροτική παραγωγή τελικά δεν κατάφεραν να έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα στα πλαίσια δημοσιονομικής τους προσαρμογής ως και το 2013 όπου υπάρχει μια μικρή ανάκαμψη. Αξιέπαινη είναι η περίπτωση της Ιρλανδίας που ενώ έχει αρνητικές τιμές, από το 2013 και ύστερα βελτιώνεται εντυπωσιακά, καθώς έχει εισέλθει σε περίοδο δημοσιονομικής προσαρμογής με σημαντική επιτυχία σε συνδυασμό με την προσέλκυση ξένων επιχειρήσεων λόγω του χαμηλού της φορολογικού συντελεστή, που τελικά απέδωσε και την έφερε ξανά στο επίκεντρο των διεθνών αγορών.

Πίνακας 1.2 :

**Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών για τις χώρες της Ε.Ε. που εντάχθηκαν σε
μηχανισμό στήριξης σε δις ευρώ, 2007-2015**

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ε.Ε.	-140,8	-278,7	-77,6	-57,4	-32,9	80,7	149,1	129,6	161,6
Ευρωζώνη	7,8	-105,7	17,3	36,1	39,9	128,5	215,2	251,3	329,5
Ιρλανδία	-12,0	-10,8	-7,0	-1,3	-2,0	-2,7	5,6	6,8	9,5
Κύπρος		-2,9	-1,4	-2,0	-0,8	-1,1	-0,8	-0,8	-0,6
Πορτογαλία	-17,1	-21,7	-18,3	-18,3	-10,6	-3,2	2,5	0,2	0,8
Ελλάδα	-35,4	-36,6	-29,4	-25,8	-20,7	-7,3	-3,7	-3,8	-0,1
Ισπανία	-104,3	-103,3	-46,2	-42,4	-34,0	-2,4	15,6	10,2	15,1

Πηγή :Eurostat, 2016α

1.3 Η κρίση χρέους της Ευρωζώνης

Οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης έκαναν αρκετά αισθητή την παρουσία τους στις χώρες της Ευρωζώνης, εξαιτίας των τεράστιων διαρθρωτικών και δημοσιονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν μέχρι και σήμερα. Το πρόβλημα στην περίπτωση της Ευρωζώνης είναι περίπλοκο. Η δημοσιονομική και η τραπεζική κρίση που έπληξαν την ιδιαίτερη αυτή περιοχή, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής από τις εθνικές αρχές και όχι από μια ομοσπονδιακή κεντρική αρχή όπως αρμόζει σε περιπτώσεις με κοινή νομισματική πολιτική όπως η Ευρωζώνη. Αυτό το ζήτημα δημιουργεί προβλήματα τα οποία με την σειρά τους σε περιόδους κρίσεις, οδηγούν σε αστάθεια το τραπεζικό σύστημα και την άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής κάνοντας ακόμη πιο ευάλωτες τις εθνικές οικονομίες της Ευρωζώνης. Από δημοσιονομική σκοπιά του ζητήματος υπάρχει έντονη διαφοροποίηση βορρά και νότου, διχτομώντας στην ουσία την Ευρώπη στα δύο. Το παράδοξο είναι ότι η αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης είναι έντονα διαφοροποιημένη. Οι περισσότερες χώρες της χαρακτηρίζονται από υψηλό δημόσιο

χρέος ειδικότερα οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία) ενώ αντίθετα η Γερμανία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο αποτελούν κάποιες από τις πιο ανεπτυγμένες οικονομίες παγκοσμίως. Το παράδοξο αυτό την κάνει ακόμη πιο ευάλωτη σε χρηματοπιστωτικές κρίσεις αλλά και σε κρίσεις πληθωρισμού.

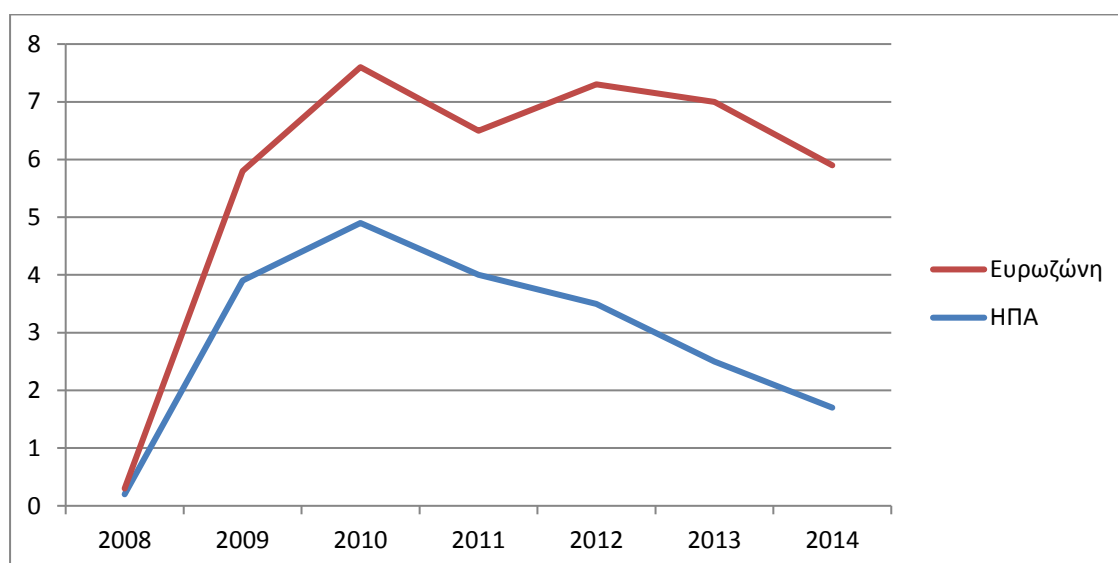
Η ύφεση ξεκίνησε το δεύτερο τρίμηνο του 2008, κατά το οποίο παρατηρείται, σημαντική επιβράδυνση της οικονομικής μεγέθυνσης σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης, με εξαίρεση την Μάλτα (Κότιος και Παυλίδης,2012). Βέβαια, με την επιδείνωση της κρίσης, η ύφεση επηρέασε όλα τα κράτη. Αρχικά, σημειώθηκε μείωση της ζήτησης των επενδύσεων και του εξωτερικού εμπορίου κάτι που επηρέασε κυρίως χώρες όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία, η Ιρλανδία και η Εσθονία. Ως αποτέλεσμα για την αντιμετώπιση της κρίσης, όλες οι χώρες της Ε.Ε. αύξησαν τα δημοσιονομικά τους ελλείμματα, τα οποία όμως αύξησαν το δημόσιο χρέος τους κατά 20 περίπου μονάδες την περίοδο 2007-2010, δηλαδή από 66,2 % του Α.Ε.Π σε 85,4 % του Α.Ε.Π. Η αντιμετώπιση αυτή είχε ως συνέπεια το συνολικό έλλειμμα των χωρών της Ευρωζώνης, από το 2,0 % του ΑΕΠ το 2008, να εκτιναχθεί στο 6,3 % το 2009 (Κότιος και Παυλίδης,2012). Οι χώρες με τα υψηλότερα ελλείμματα, ήταν η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Ισπανία και η Πορτογαλία. Ο ρυθμός αύξηση του πραγματικού Α.Ε.Π. ,όπως δείχνει παρακάτω ο Πίνακας 1.5, επηρεάστηκε διαφορετικά σε κάθε κράτος, με τις Βαλτικές χώρες να βρίσκονται σε καλή κατάσταση και αντίθετα, τις μεσογειακές σε πολύ χειρότερη. Με το κλείσιμο χιλιάδων επιχειρήσεων, σειρά είχε η ανεργία η οποία αυξήθηκε αισθητά, ιδιαίτερα στους νέους, και έφτασε στο επίπεδο του 10,1 % για το 2010. Ο πληθωρισμός όμως λόγω της μείωσης της ζήτησης και των τιμών των βασικών προϊόντων, παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα (Κότιος και Παυλίδης,2012). Πιο αναλυτικά, ακολουθεί ο Πίνακας 1.3, ο οποίος παρουσιάζει τα θεμελιώδη μακροοικονομικά μεγέθη της Ευρωζώνης για το διάστημα 2008-2015. Παρατηρούμε την έντονη διαφοροποίηση του πληθωρισμού, ο οποίος πλέον έχει πέσει αλλά και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο επηρεάζεται φυσικά από τις διάφορες επίκαιρες καταστάσεις πολιτικές και οικονομικές, όπως π.χ. η διενέργεια ενός δημοψηφίσματος. Βέβαια, δεδομένου των μεταρρυθμίσεων και των δημοσιονομικών αλλαγών που συντελέστηκαν στις περισσότερες χώρες για το έτος 2015, παρατηρείται αυξημένη οικονομική μεγέθυνση αν και το έλλειμμα παραμένει, με την ανεργία να βρίσκεται σε σχετικά χαμηλά

επίπεδα για τα χρονικά της Ευρωζώνης με ελάχιστες διαφοροποιήσεις. Σχετικά με την ανεργία, στο Διάγραμμα 1.2 μπορούμε να δούμε την έντονη διαφοροποίηση στον ρυθμό μεταβολής της στο διάστημα της κρίσης 2008-2014, με ειδική αναφορά στο 2009, έτος που η ανεργία στην έφτασε στο ζενίθ της στην Ευρωζώνη, όπως αυτή παρουσιάζεται συγκριτικά με τις Η.Π.Α. Η διαφοροποίηση αυτή έγκειται βέβαια σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι οι Η.Π.Α. αποτελούν μια αχανής χώρα μεγάλου πληθυσμού σε αντίθεση με την περιοχή της Ευρωζώνης, η οποία είναι εμφανώς μικρότερη. Συνεχίζοντας την χρηματοπιστωτική έρευνα της κατάστασης, ακολουθεί το Διάγραμμα 1.3 το οποίο παρουσιάζει τα δημοσιονομικά ελλείμματα της Ευρωζώνης για το διάστημα 2009-2015. Η Ιρλανδία κατέχει τα πρωτεία, αποτελώντας την χώρα με τα μεγαλύτερα ελλείμματα ρεκόρ, ειδικά το 2010, με την Ελλάδα στην δεύτερη θέση. Στο σημείο αυτό, αξίζει να σχολιάσουμε ότι ο ευρωπαϊκός νότος επηρεάζεται από τις βαθιές του διαρθρωτικές αδυναμίες και την κλειστή του αγορά, καταστάσεις που οδηγούν σε συνεχόμενο έλλειμμα, σε αντίθεση με τον ανεπτυγμένο βορρά που εφαρμόζει ένα μοντέλο παρόμοιο με εκείνο της Αμερικής, δηλαδή πιο φιλελεύθερου ανοιχτού εμπορίου με μεταφορά οικονομικών πόρων σε όλους τους τομείς της οικονομίας με αποτέλεσμα το επιδιωκόμενο πλεόνασμα.

Διάγραμμα 1.2 :

Δείκτης ανεργίας στις ΗΠΑ και στην Ευρωζώνη, 2008-2014

Πηγή : International Monetary Fund, 2016

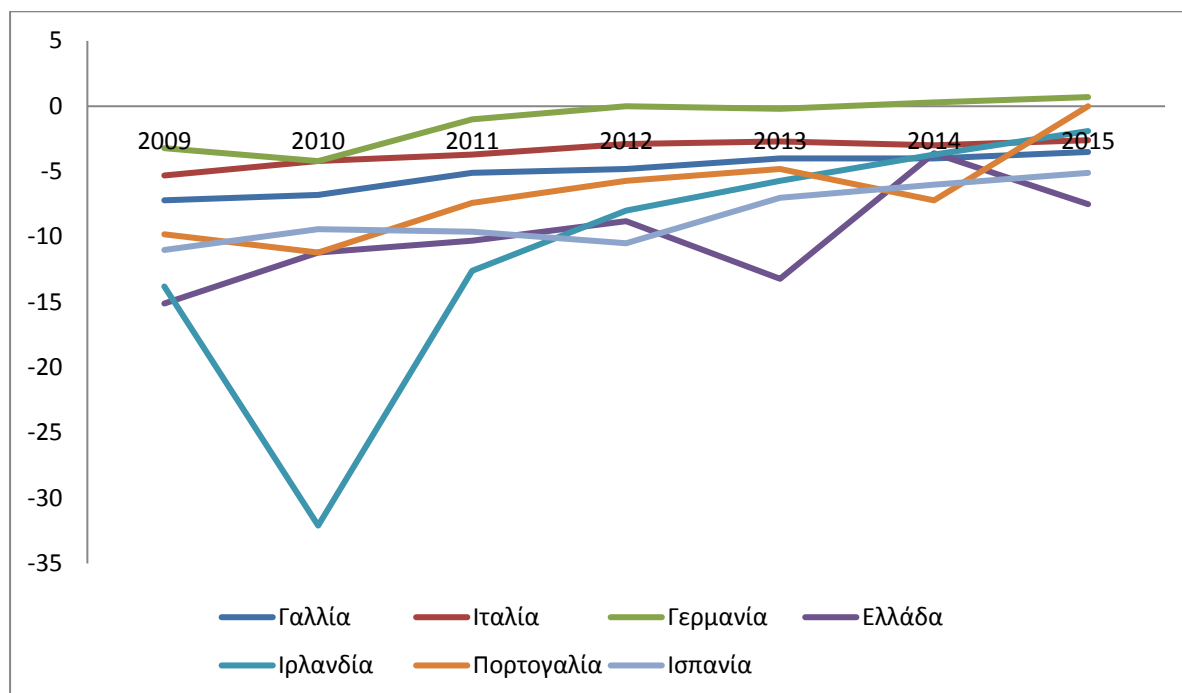
Πίνακας 1.3 :**Θεμελιώδη Μακροοικονομικά Μεγέθη της Ευρωζώνης, 2008-2015**

	Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	Δημοσιονομικό Έλλειμμα (% ΑΕΠ)	Ρυθμός Οικονομικής Μεγέθυνσης	Πληθωρισμός	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ	Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	Ανεργία
2008	68,6	-2,2	0,4	3,7	38812,75	-107,5	7,6
2009	78,4	-6,3	-4,4	-1,5	36930,11	17,3	9,6
2010	83,8	-6,2	-2,1	1,5	37604,27	36,1	10,2
2011	86,1	-4,2	1,7	2	38113,52	39,9	10,2
2012	89,5	-3,6	-0,5	2,2	37865,26	128,5	11,4
2013	91,3	-3	0,2	0,9	37454,89	215,2	12,0
2014	92	-2,6	1,6	0,5	38341,2	251,3	11,6
2015	90,4	-2,1	2,2	0,0	38586,3	329,5	10,9

Πηγή :Eurostat,2016

Διάγραμμα 1.3 :

Τα δημοσιονομικά ελλείμματα της Ευρωζώνης, 2009-2015

Πηγή :Eurostat,2016γ

Από την άλλη μεριά, το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα, υπέστη μεγάλη πίεση, ώστε να μην καταρρεύσει ελέω της οικονομικής λαίλαπας, με τις εθνικές κυβερνήσεις να χορηγούν τεράστιες ποσότητες ρευστότητας, με συνεχείς ανακεφαλαιοποιήσεις. Από το 2008 έως και το 2014, οι ανακεφαλαιοποιήσεις από τις κρατικές ενισχύσεις έφθασαν το ύψος των 802,1 δις ευρώ ενώ αυτά που πράγματι χρησιμοποιήθηκαν ήταν τα 453,2 δις ευρώ. Συμπληρωματικά, τα μέτρα ρευστότητας αφορούσαν το 1,6% του Α.Ε.Π (European Commission,2016). Παρόλο που τα μέτρα ρευστότητας και τα ποσά ήταν μεγάλα, δεν υπήρχε επίλυση στο ζήτημα. Στην πραγματικότητα, ένα μόνο μέρος της κρατικής ενίσχυσης έχει χρησιμοποιηθεί ως τώρα. Αυτό αφορά, τις ενισχύσεις με την μορφή εγγυήσεων για την κάλυψη υποχρεώσεων αλλά και τα μέτρα ρευστότητας, όπως μας δείχνει ο Πίνακας 1.4 σύμφωνα με τον οποίο είναι εμφανής η μεγάλη διαφορά μεταξύ των ποσών που εγκρίθηκαν και αυτό που εν τέλει χρησιμοποιήθηκαν για τον σκοπό τους. Η συνεχής ανακεφαλαιοποίηση των ευρωπαϊκών τραπεζών από τις εθνικές κυβερνήσεις, κατέστησε ορισμένα κράτη να καταλήξουν με τεράστια ελλείμματα και με προσφυγή σε διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς (Διεθνές

Νομισματικό Ταμείο ,Μηχανισμός στήριξης της Ε.Ε., Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα)
όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία.

Πίνακας 1.4

**Συνολικά ποσά των κρατικών ενισχύσεων που εγκρίθηκαν και χρησιμοποιούνται
για τα 28 κράτη-μέλη της Ε.Ε.,2008-2014**

Μέσο ενίσχυσης	Ποσά που εγκρίθηκαν		Ποσά που χρησιμοποιούνται	
	Δις ευρώ	% του ΑΕΠ της ΕΕ για το 2014	Δις ευρώ	% του ΑΕΠ της ΕΕ για το 2014
Ανακεφαλαιοποιήσεις	802,1	5,7	453,3	3,2
Απομειωμένα περιουσιακά στοιχεία	603,3	4,3	188,5	1,4
Εγγυήσεις για τις υποχρεώσεις	3.249,0	23,3	1,188,1	8,5
Τα μέτρα ρευστότητας, εκτός από τις εγγυήσεις για την κάλυψη υποχρεώσεων	229,7	1,6	105,0	0,8

Πηγή : European Commission,2016

Πίνακας 1.5 :

Ρυθμός αύξησης πραγματικού ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, 2008-2015

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ε.Ε. 28	0,4	-4,4	2,1	1,7	-0,5	0,2	1,6	2,2
Ευρωζώνη	0,4	-4,5	2,1	1,5	-0,9	-0,3	1,2	2,0
Αυστρία	1,5	-3,8	1,9	2,8	0,7	0,1	0,6	1,0
Βέλγιο	0,7	-2,3	2,7	1,8	0,1	-0,1	1,7	1,5
Γαλλία	0,2	-2,9	2,0	2,1	0,2	0,6	0,6	1,3
Γερμανία	1,1	-5,6	4,1	3,7	0,5	0,5	1,6	1,7
Ελλάδα	-0,3	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,4	0,2
Εσθονία	-5,4	-14,7	2,3	7,6	4,3	1,4	2,8	1,4
Ιρλανδία	-4,4	-4,6	2,0	0,0	-1,1	1,1	8,5	26,3
Ισπανία	1,1	-3,6	0,0	-1,0	-2,9	-1,7	1,4	3,2
Ιταλία	-1,1	-5,5	1,7	0,6	-2,8	-1,7	0,1	0,7
Κύπρος	3,9	-1,8	1,3	0,3	-3,2	-6,0	-1,5	-1,7
Λετονία	-3,6	-14,3	-3,8	6,2	4,0	2,9	2,1	2,7
Λιθουανία	2,6	-14,8	1,6	6,0	3,8	3,5	3,5	1,8
Λουξεμβούργο	-0,8	-5,4	5,8	2,0	0,0	4,2	4,7	3,5
Μάλτα	3,3	-2,5	3,5	1,8	2,9	4,5	3,5	6,2
Ολλανδία	1,7	-3,8	1,4	1,7	-1,1	-0,2	1,4	2,0
Πορτογαλία	0,2	-3,0	1,9	-1,8	-4,0	-1,1	0,9	1,6
Σλοβακία	5,6	-5,4	5,0	2,8	1,7	1,5	2,6	3,8
Σλοβενία	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3,1	2,3
Φινλανδία	0,7	-8,3	3,0	2,6	-1,4	-0,8	-0,7	0,2

Πηγή :Eurostat,2016στ

Τα πρώτα προβλήματα από τις ανακεφαλαιοποιήσεις των τραπεζών είχαν γίνει ήδη ορατά σε κράτη που δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν, συγκεκριμένα στην Ελλάδα και στην Ιρλανδία, στις οποίες το δημόσιο χρέος τους είχε εκτοξευθεί, με την χρεοκοπία να βρίσκεται προ των πυλών. Τον Μάιο του 2010, η Ελλάδα εισέρχεται σε μηχανισμό στήριξης, με τους υπουργούς οικονομικών της Ευρωζώνης να συμφωνούν σε δάνειο ύψους 110 δις ευρώ, ενώ τον Νοέμβριο η Ιρλανδία, λαμβάνει πακέτο διάσωσης ύψους 85 δις ευρώ (Kingsley,2012). Οι αμερικανικοί οίκοι αξιολόγησης είχαν αρχίσει να βαθμολογούν αρνητικά την Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Ιρλανδία και να επιρρίπτουν ευθύνες στην Ευρωζώνη για την καταστροφή της και ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δεν μπορεί να διαχειριστεί την νομισματική της πολιτική. Δεδομένου ότι η ευρωπαϊκή οικονομία αλλά και η νομισματική της πολιτική είχε κλονιστεί καθώς και ότι οι δημοσιονομικές πολιτικές των κρατών είχαν

Τα πρώτα προβλήματα από τις ανακεφαλαιοποιήσεις των τραπεζών είχαν γίνει ήδη ορατά σε κράτη που δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν, συγκεκριμένα στην Ελλάδα και στην Ιρλανδία, στις οποίες το δημόσιο χρέος τους είχε εκτοξευθεί, με την χρεοκοπία να βρίσκεται προ των πυλών. Τον Μάιο του 2010, η Ελλάδα εισέρχεται σε μηχανισμό στήριξης, με τους υπουργούς οικονομικών της Ευρωζώνης να συμφωνούν σε δάνειο ύψους 110 δις ευρώ, ενώ τον Νοέμβριο η Ιρλανδία, λαμβάνει πακέτο διάσωσης ύψους 85 δις ευρώ (Kingsley,2012). Οι αμερικανικοί οίκοι αξιολόγησης αρχίσει να έχουν κόστος σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης, για την επίτευξη της χρηματοοικονομικής σταθερότητας αλλά και για την αντιμετώπιση μιας ενδεχόμενης χρεοκοπίας, οι Υπουργοί Οικονομικών της Ευρωζώνης το 2010, προχώρησαν στην θέσπιση δύο έκτακτων μηχανισμών οι οποίοι θα μπορούσαν να βοηθήσουν τα αδύναμα κράτη να ανταπεξέλθουν των συνθηκών (Council of the European Union,2010). Οι μηχανισμοί αυτοί ήταν ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθεροποίησης (ESM) και ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας (EFSF).

Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθεροποίησης (ESM) είναι ένα μόνιμο πρόγραμμα χρηματοδότησης ο οποίος έχει ως βασικό σκοπό την βοήθεια υπερχρεωμένων κρατών-μελών της Ευρωζώνης, χορηγώντας πιστώσεις και εγγυήσεις με επιδοτούμενο επιτόκιο από τα πιο υγιή οικονομικά κράτη-μέλη. Η μέγιστη δανειοδοτική του ικανότητα βέβαια έγκειται στα 500 δις ευρώ, με απαραίτητα κριτήρια τις μακροοικονομικές προσαρμογές και δημοσιονομική πειθαρχία. Για να προσφύγει ένα κράτος στον μηχανισμό, οφείλει να υλοποιήσει ένα πρόγραμμα με

ορισμένες προϋποθέσεις που προβλέπονται από τον κανονισμό (European Parliament,2016).

Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας (EFSF) είναι ένα ταμείο οικονομικής βοήθειας έκτακτης ανάγκης, το οποίο έχει ως σκοπό την χρηματοοικονομική σταθερότητα στην Ευρωζώνη χρησιμοποιώντας τον προϋπολογισμό της Ε.Ε. και αγοράζοντας κρατικά ομόλογα (European Parliament,2016). Ο μηχανισμός έως τώρα έχει ενεργοποιηθεί για την περίπτωση της Ελλάδας, της Ιρλανδίας και της Πορτογαλίας.

1.4 Ανακεφαλαίωση

Αναμφίβολα, η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 αποτελεί ένα από τα μελανότερα σημεία της οικονομικής μας ιστορίας, της οποίας τα αποτελέσματα είναι ορατά ακόμη και σήμερα. Με την κατάρρευση της *Lehman Brothers*, επηρεάστηκαν όλες οι χώρες ανεξαρτήτως από την οικονομική πολιτική που ακολουθούσαν όλα αυτά τα χρόνια. Το διεθνές εμπόριο και οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις διαφοροποιήθηκαν στα δεδομένα της κατάστασης. Όπως συμβαίνει σε κάθε κρίσιμη κατάσταση, νέοι μηχανισμοί αναδύονται στην επιφάνεια. Στην περίπτωση αυτή, είναι η ομάδα G20 καθώς και μηχανισμοί έκτακτης ανάγκης από την μεριά της Ευρωζώνης. Η Ευρώπη, και οι ακόμη πιο ευαίσθητες οικονομίες της κλονίστηκαν και το ευρωπαϊκό όνειρο άρχισε να ραγίζει και να επιβεβαιώνει πόσο εύθραυστο παραμένει με τις τόσες ανισορροπίες που το χαρακτηρίζουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η Ιρλανδική οικονομία

2.1 Εισαγωγή

Το κεφάλαιο αυτό αναλύει την πρώτη περίπτωση της παρούσας εργασίας, της Ιρλανδίας, από την είσοδο της στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση ως και την ένταξη της στο πρόγραμμα διάσωσης του Δ.Ν.Τ. και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για δημοσιονομική εξυγίανση και σταθερότητα. Αρχικά, γίνεται αναφορά στα δημοσιονομικά στοιχεία της, ειδικότερα στο υπερβολικό έλλειμμα και στον πληθωρισμό και στην συνέχεια στα αίτια που οδήγησαν την ιρλανδική κυβέρνηση σε οικονομικό αδιέξοδο. Αξιολογείται το έργο της καθ' όλη την διάρκεια του προγράμματος, το οποίο έληξε με θετικά αποτελέσματα, καθώς θεωρήθηκε ως ένα από τα πιο πετυχημένα από το Δ.Ν.Τ., μεταμορφώνοντας τον Κέλτικο Τίγρη σε αναδυόμενη δύναμη στον χάρτη της Ευρωζώνης.

2.2 Η περίπτωση της Ιρλανδίας

Η Ιρλανδία, είναι μια νησιωτική χώρα της Βορείου Ευρώπης και μία από τις μικρότερες χώρες της Ευρωπαϊκής περιφέρειας, με σημαντική όμως γεωπολιτική σημασία. Παρόλο που το βόρειο μέρος της είναι υπό βρετανική κυριαρχία (Περιοχή της Βορείου Ιρλανδίας) , η Ιρλανδία έχει εξαιρετικές οικονομικές και εμπορικές σχέσεις με την γειτονική της χώρα καθώς οι περισσότερες εξαγωγές της αφορούν την Βρετανία.

Η είσοδος της Ιρλανδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έγινε το 1973 ενώ υιοθέτησε το ευρώ ως νόμισμα της το 1999. Στα πλαίσια της ένταξης της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και για την καλύτερη συνεργασία με την Μεγάλη Βρετανία, η Ιρλανδία το 2006 υπέγραψε συμφωνία με την Βρετανία για την καλύτερη μεταξύ τους συνεργασία και την επίλυση των προβλημάτων τους, την λεγόμενη Συμφωνία του Αγίου Ανδρέα⁴.

Η Ιρλανδική οικονομία είχε σημειώσει θεαματικούς ρυθμούς ανάπτυξης ήδη από το

---

⁴Η Συμφωνία του Αγίου Ανδρέα αφορά μια συμφωνία μεταξύ της Ιρλανδικής και της Βρετανικής κυβέρνησης σχετικά με την αποκατάσταση της εξουσίας στην Βόρεια Ιρλανδία που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2006.<http://www.theguardian.com/politics/2006/oct/17/northernireland.devolution1>

1994 μέχρι το 2007, για τον λόγο αυτό της έδωσαν το προσωνύμιο “Κέλτικος Τίγρης”. Η ανάπτυξη αυτή βασίστηκε στη δημιουργία ενός ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος που προσέλκυσε μεγάλες ξένες επενδύσεις, ιδιαίτερα αμερικάνικες (Καραθανάση,2014). Οι σημαντικότεροι τομείς της ιρλανδικής οικονομίας το 2014 ήταν η βιομηχανία (22,4 %), η δημόσια διοίκηση, η άμυνα, η εκπαίδευση, η υγεία και η κοινωνική πρόνοια (17,5 %) καθώς και το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, οι μεταφορές και οι υπηρεσίες στέγασης και εστίασης (15,5 %) (European Union,2016).

Βασικοί πυλώνες της ιρλανδικής οικονομίας ήταν οι πολυεθνικές εταιρίες και οι κατασκευαστικές εταιρίες τις οποίες προσέλκυσε λόγω της εξαιρετικά χαμηλής φορολογίας. Βέβαια, η κυβέρνηση χρηματοδοτούσε τον τριτογενή τομέα της χώρας μέσω διαφόρων εθνικών προγραμμάτων, με σκοπό να αυξηθεί η απασχόληση και να υπάρξει ανάπτυξη (Μουχτάρη,2010). Το πρόγραμμα τελικά, είχε αποτέλεσμα, και η Ιρλανδία πέτυχε την επιδιωκόμενη ανάπτυξη με τεράστια μείωση της ανεργίας στο 4%, ώστε να θεωρείται σχεδόν μηδενική, μετατρέποντας την χώρα σε ζωντανό παράδειγμα πλήρους απασχόλησης όχι μόνο για την περιοχή της Ευρωζώνης αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο (Μουχτάρη,2010).

2.3 Δημοσιονομικά στοιχεία και πολιτικές

2.3.1 Το υπερβολικό ιρλανδικό έλλειμμα

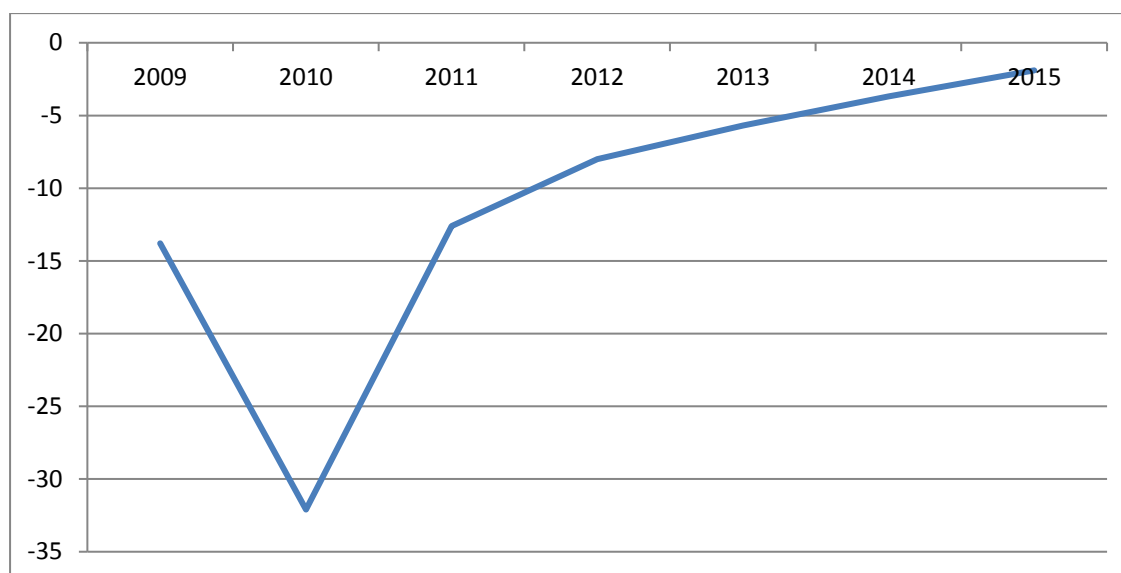
Η οικονομική ύφεση του 2008 που τάραξε τα ήσυχα νερά της μέχρι τότε Ευρωζώνης, οδήγησε σε τεράστια απώλεια των φορολογικών εσόδων αλλά και σε αύξηση των τρεχουσών δαπανών για τα δημόσια οικονομικά. Αποτέλεσμα ήταν το διαρθρωτικό έλλειμμα της Ιρλανδίας να φτάσει στο -11,5% του Α.Ε.Π. το 2009, λόγω του οποίου η ιρλανδική οικονομία μπήκε σε τροχιά πολιτικών λιτότητας και αυστηρών δημοσιονομικών πολιτικών, ώστε να υπάρξει οικονομική ανάκαμψη. Το τεράστιο αυτό έλλειμμα, οδήγησε σε γενικότερη αύξηση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και την ιρλανδική κυβέρνηση σε σύγχυση για τον κρατικό προϋπολογισμό, ο οποίος σύμφωνα με το Διάγραμμα 2.2, εξηγεί την οικονομική κατάσταση και τους μειωμένους πόρους που είχε να διαχειριστεί το Υπουργείο Οικονομικών της. Η δυσμενής κατάσταση σχετικά με τον προϋπολογισμό, ήταν

μείζονος σημασίας καθώς οδήγησε το δημοσιονομικό έλλειμμα σε ακόμη χειρότερη κατάσταση, το οποίο μόνο για το 2013 ανήλθε σε 203\$, δηλαδή περίπου πέντε φορές υψηλότερο από το 2008 όπου η χώρα μπήκε σε οικονομική κρίση (Duffy & others,2013). Είναι φανερό ότι παρά την βελτίωση που υπήρξε σταδιακά, ακόμη για το 2016, ο προϋπολογισμός συνεχίζει να είναι μειωμένος.

Ομολογουμένως, η Ιρλανδία είχε ένα από τα υψηλότερα δημοσιονομικά ελλείμματα στην Ευρωζώνη το οποίο από το -13,8% το 2009, έπεσε στο -5,7%το 2013 με την δημοσιονομική προσαρμογή που εφαρμόστηκε από τους θεσμούς, όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα2.1. Συγκριτικά, με τις υπόλοιπες 18 χώρες της Ευρωζώνης για το 2015, όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 2.3 η Ιρλανδία έχει θεαματικά αποτελέσματα, καθώς το έλλειμμα της είναι στο -1,9%, καθιστώντας το μικρότερο ακόμη και από της Γαλλίας και της Σλοβενίας, χώρες που δεν είχαν ποτέ ιδιαίτερα προβλήματα. Αυτό αποτελεί φυσικά, αποτέλεσμα σκληρής προσπάθειας και από την μεριά της Ιρλανδίας αλλά και από της Ευρωζώνης γενικότερα, καθώς καμία άλλη χώρα που έχει εισέλθει σε μηχανισμό στήριξης δεν έχει πετύχει παρόμοιο αποτέλεσμα σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα.

Διάγραμμα 2.1 :

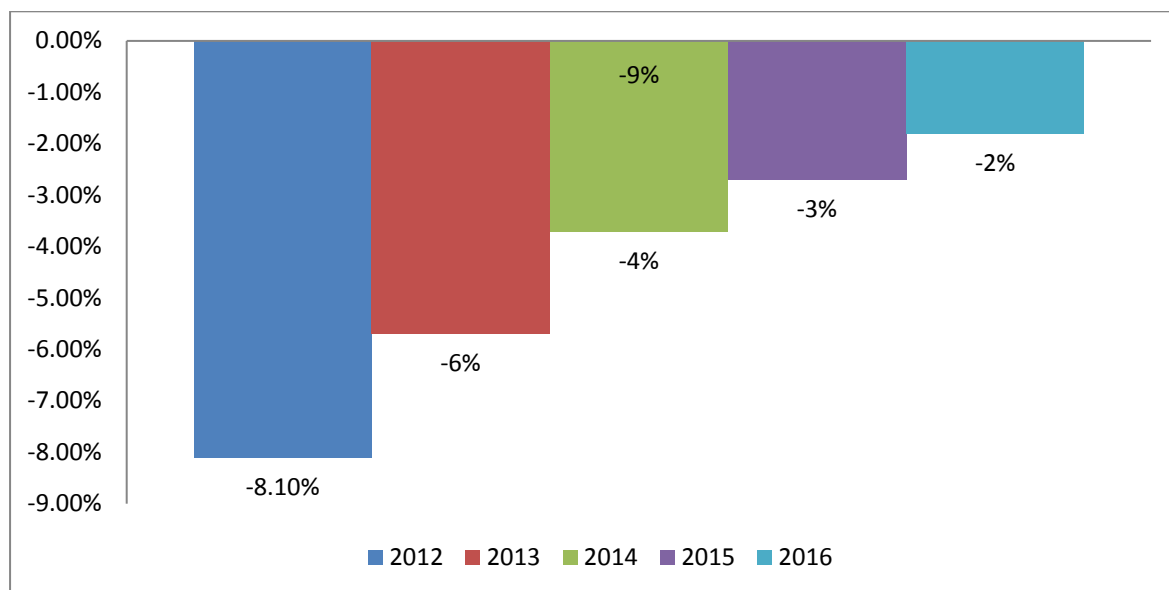
Ιρλανδικό δημοσιονομικό έλλειμμα,2009-2015

Πηγή :Eurostat,2016γ

Διάγραμμα 2.2 :

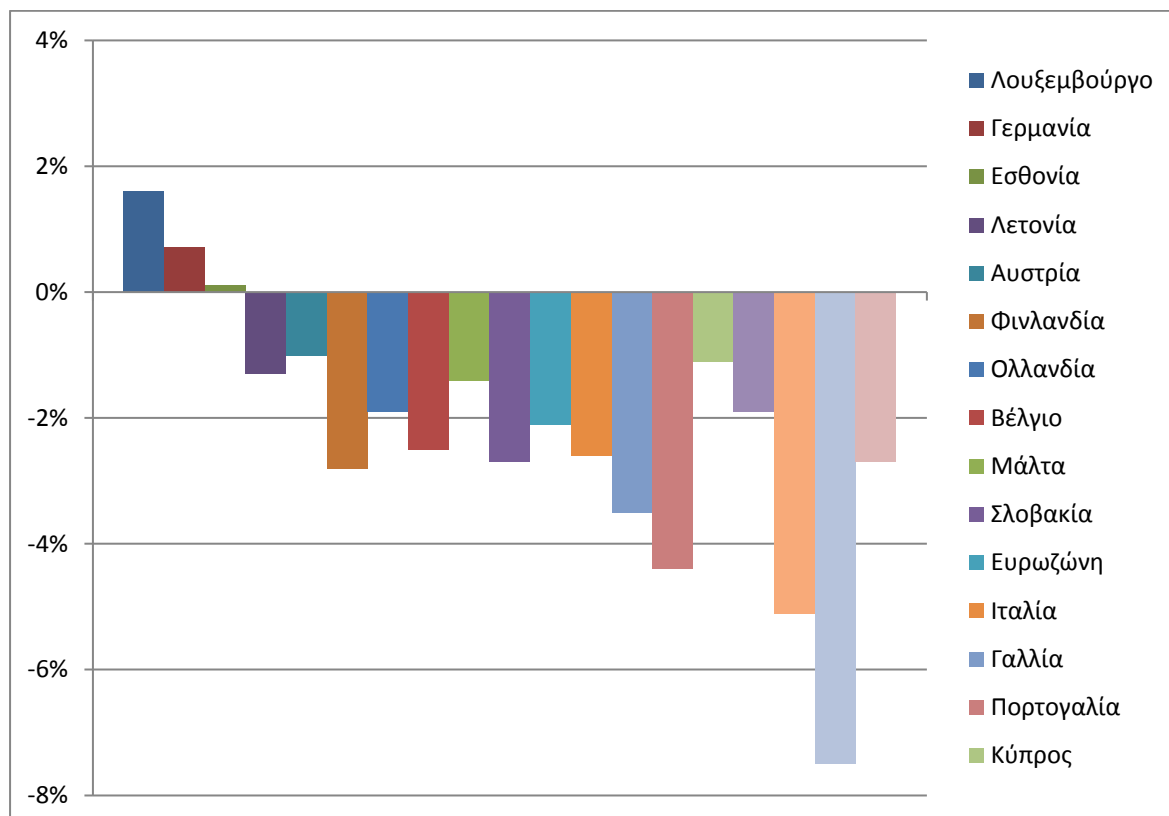
Ιρλανδικό ισοζύγιο κρατικού προϋπολογισμού,2012-2016

Πηγή :Υπουργείο Οικονομικών Ιρλανδίας,2014

Διάγραμμα 2.3:

Τα δημοσιονομικά ελλείμματα των 19 χωρών της Ευρωζώνης για το 2015

Πηγή :Eurostat,2016γ

2.3.2 Τα αίτια της κρίσης

Ακολουθώντας μια ανοδική πορεία στην οικονομία της, και απελευθερώνοντας το εμπόριο με άλλα κράτη, όπως οι Η.Π.Α., η Ιρλανδία άρχισε να προσελκύει αρκετούς ξένους επενδυτές, οι οποίοι απογείωσαν την οικονομία της. Μέσω των διάφορων πολυεθνικών επιχειρήσεων που επέλεξαν την Ιρλανδία ως έδρα τους (όπως πχ η Apple), αυξήθηκε η απασχόληση αισθητά.

Το 2007, η οικονομική κρίση “χτυπάει” τις Η.Π.Α. και ύστερα εξαπλώνεται και στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Η κρίση επηρέασε αρχικά τον κατασκευαστικό κλάδο, ο οποίος λόγω της φούσκας των ακινήτων όπως είχε συμβεί και στις Η.Π.Α., ήταν ο “μεγάλος υπεύθυνος” σε συνεργασία πάντα με τις τράπεζες και τα ενυπόθηκα δάνεια που χορηγούνταν. Υπολογίζεται ότι ο αριθμός των κατοικιών που χτίστηκε την εκείνη περίοδο της προσφοράς είναι γύρω στις 100.000, ενώ σήμερα είναι μόλις λιγότερο από 10.000 (Duffy & others,2013). Με το ξέσπασμα της κρίσης, ο στεγαστικός τομέας ήταν ο πρώτος που επλήγη και κατέρρευσε με αποτέλεσμα την πτώση του Α.Ε.Π. μόλις κάτω από 10%. Η ανεργία από το 4,7% που βρισκόταν το 2007, έφτασε το 12% το 2009, ενώ όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 2.4, το 2012 ξεπέρασε το 15%, το οποίο αποτελεί το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας που έχει καταγραφεί στην ιστορία της Ιρλανδίας, οδηγώντας ειδικά πολλούς νέους σε μετανάστευση για εύρεση εργασίας. Από την άλλη μεριά, ο πληθωρισμός παρότι συνεχώς ακολουθούσε κατακόρυφη πορεία προς τα κάτω από το 2006 και μετά, δεν είχε λάβει αρνητικές τιμές εκτός από το 2009, καθώς μειώθηκε σχεδόν κατά 2 μονάδες και έφτασε στο -1,7% (Διάγραμμα 2.5), σε έναν από τους χαμηλότερους στα ιστορικά δεδομένα της Ευρωζώνης⁵.

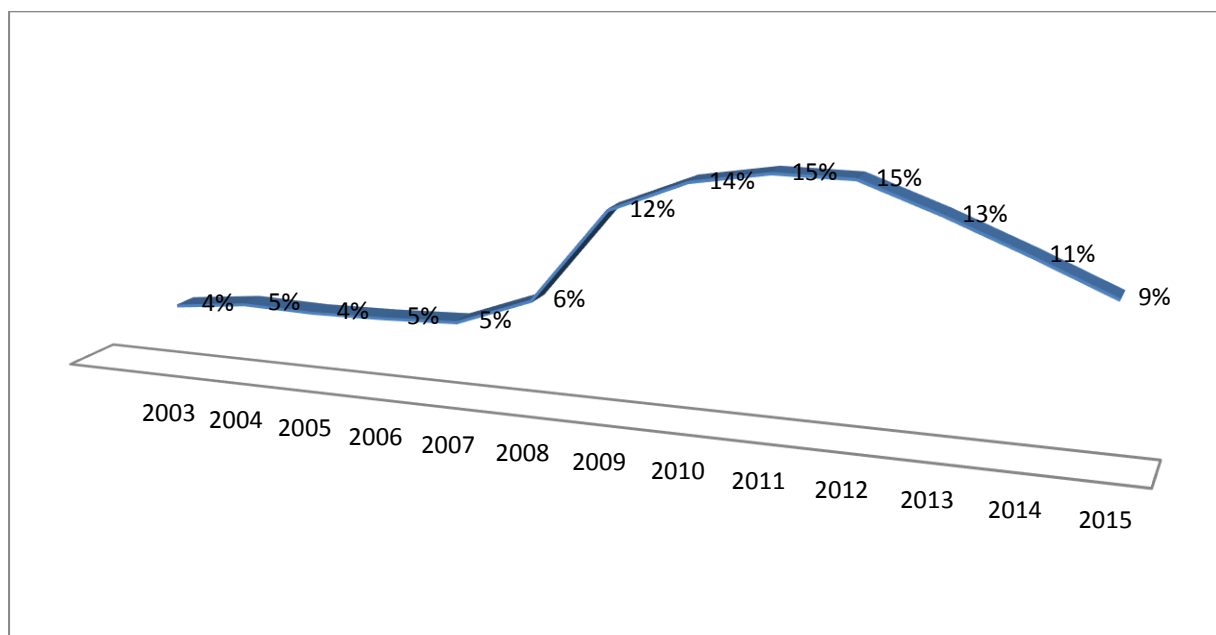
Βέβαια, η μείωση του πληθωρισμού είναι φυσικό ότι προσελκύει την ανταγωνιστικότητα, αφού οι τιμές στην Ιρλανδία είναι από τις πιο χαμηλές στην Ευρωζώνη, αλλά ταυτόχρονα εγκυμονεί κινδύνους μεταξύ των οποίων, η αύξηση των επιτοκίων, η οποία είναι μεγαλύτερη από των υπολοίπων κρατών-μελών της Ευρωζώνης. Η οικονομική κατάσταση της χώρας, άρχισε να γίνεται χειρότερη με την μείωση των εισαγωγών-εξαγωγών, παρά την αύξηση της ανταγωνιστικότητας από την μείωση του πληθωρισμού.

---

⁵Πληθωρισμός της Ιρλανδίας σύμφωνα με γραφήματα για τα έτη 1977-2012.<http://www.aboutinflation.com/inflation-rate-historical/ireland-inflation-rate-historical-chart>

Διάγραμμα 2.4:

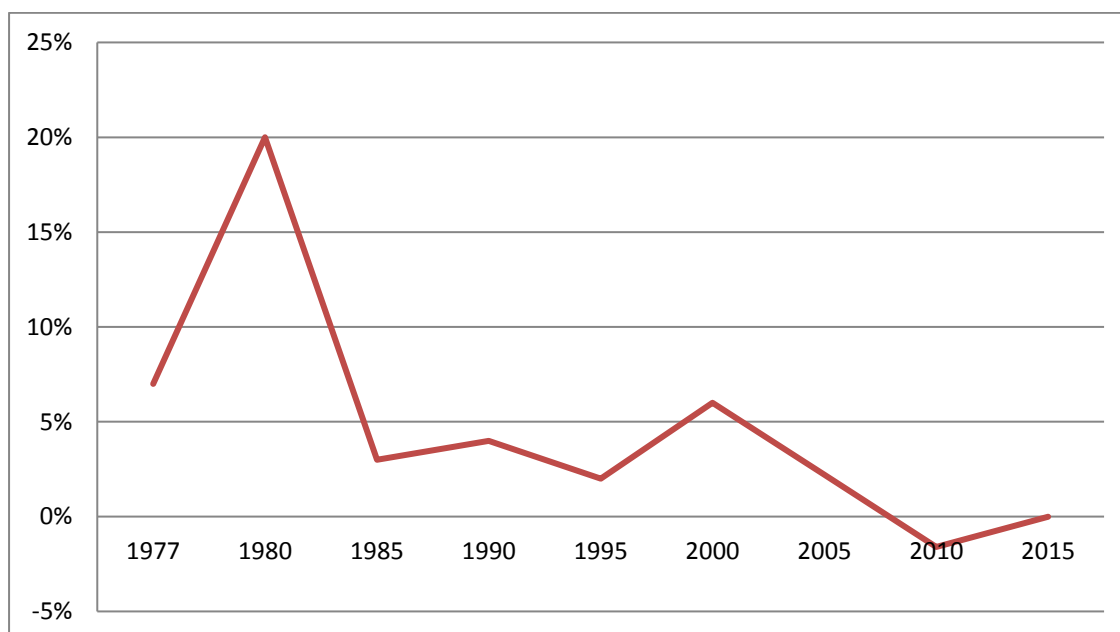
Δείκτης ανεργίας στην Ιρλανδία,2003-2015

Πηγή :Eurostat,2016ζ

Διάγραμμα 2.5 :

Δείκτης πληθωρισμού στην Ιρλανδία,1977-2015

Πηγή :aboutinfation.com,2012

Πίνακας 2.1

Θεμελιώδη Μακροοικονομικά Μεγέθη της Ιρλανδίας, 2008-2015

	Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	Δημοσιονομικό Έλλειμμα (% ΑΕΠ)	Ρυθμός Οικονομικής Μεγέθυνσης (%)	Πληθωρισμός	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ	Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	Ανεργία
2008	42,4	-7,0	-4,4	3,1	38200	-10,8	6,4
2009	61,7	-13,8	-4,6	-1,7	36100	-7,0	12,0
2010	86,3	-32,1	2,0	-1,6	36700	-1,3	13,9
2011	109,6	-12,6	0,0	1,2	36500	-2,0	14,7
2012	119,5	-8,0	-1,1	1,9	36000	-2,7	14,7
2013	119,5	-5,7	1,1	0,5	36300	5,6	13,1
2014	105,2	-3,7	8,5	0,3	39300	6,8	11,3
2015	78,6	-1,9	26,3	0,0	49300	9,5	9,4

Πηγή :Eurostat,2016

2.4 Τραπεζική κρίση

Στον τραπεζικό τομέα, ο οποίος συγκέντρωνε τα στεγαστικά δάνεια, η κρίση ήταν εντονότερη. Όπως στις Η.Π.Α., η φούσκα των ακινήτων “έσκασε” μετά την κατάρρευση της *Lehman Brothers*, με την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης, έτσι και στην Ιρλανδία, η πτώση των τιμών των ακινήτων επηρέασε έντονα τον τραπεζικό τομέα, ο οποίος δεν κατάφερε να ανταπεξέλθει καταλλήλως. Ένας μεγάλος αριθμός χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ήταν ένα βήμα πριν την κατάρρευση, το οποίο οδήγησε εκτάκτως την ιρλανδική κυβέρνηση σε χορήγηση πακέτου διάσωσης

(bailout⁶) 64.000.000.000 ευρώ, ίσο δηλαδή με το 40,2% του Α.Ε.Π. Στις 29 Σεπτεμβρίου 2008, ο τότε υπουργός Οικονομικών *Brian Lenihan* εγγυήθηκε των ιρλανδικών εγχώριων τραπεζών για δύο χρόνια δεδομένου της ανακεφαλαιοποίησής του ώστε να συνεχίζουν να δανείζουν την ιρλανδική οικονομία (*Irish Statue Book,2016*). Συγκεκριμένα η *Bank of Ireland* η μεγαλύτερη τράπεζα στην Ιρλανδία με 276 υποκαταστήματα και έχοντας ισολογισμό άνω των 200 δις ευρώ, αντιπροσωπεύοντας δηλαδή περίπου το 100% του ιρλανδικού Α.Ε.Π. με σημαντικό μερίδιο καταθέσεων αποτελούσε και βασικό πυλώνα δανεισμού στην ιρλανδική οικονομία (*Global Trade Alert,2009*). Εκτός αυτού, η απόφαση για την ανακεφαλαιοποίηση σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ήταν εξίσου σημαντική και για την παγκόσμια οικονομία καθώς, η *Bank of Ireland* έχοντας εξέχοντα ρόλο στον παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό τομέα αλλά και στον διεθνή ανταγωνισμό καθώς έχει επεκτείνει τις δραστηριότητες της στο Ηνωμένο Βασίλειο, την Γερμανία, την Γαλλία, τον Καναδά, τις Η.Π.Α., την Αυστραλία και την Ιαπωνία επηρέαζε πλέον την παγκόσμια χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Μετά την κατάσταση στις ιρλανδικές τράπεζες να βρίσκεται στο σημείο μηδέν, στις 26 Μαρτίου 2009, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε 3,5 δις ευρώ για διάσωση συμπεριλαμβανομένων της αναδιάρθρωσης από την ανακεφαλαιοποίηση (*European Commission,2009*). Η ανακεφαλαιοποίηση πραγματοποιήθηκε στις δύο μεγαλύτερες τράπεζες την *Allied Irish Bank* και την *Bank of Ireland* χωρίς όμως να υπάρχει βελτίωση.

Παρά τις ανακεφαλαιοποιήσεις που έλαβαν μέρος, οι μεγαλύτερες τράπεζες όμως ήταν αρκετά εκτεθειμένες στα στεγαστικά δάνεια και λόγω της συνεχόμενης έλλειψης ρευστότητας, οδηγήθηκαν σχεδόν αμέσως σε χρεοκοπία (*Σαμπανιώτης και Χαρδούβελλης,2012*). Λόγω των χαμηλών επιτοκίων από τον πληθωρισμό, όλες οι μεγάλες πλέον τράπεζες δεν είχαν κέρδος, επομένως οδηγήθηκαν ακόμη πιο εύκολα σε αυτή την κατάσταση. Δεδομένης της επικίνδυνης αυτής κατάστασης, η ιρλανδική κυβέρνηση απευθείας προέβη σε πλήρη εγγύηση του συνόλου των καταθέσεων όλων των δικαιούχων μετά από πίεση των Ευρωπαίων εταίρων. Ο παρακάτω Πίνακας 2.2 δείχνει αναλυτικά, τις ανακεφαλαιοποιήσεις που έλαβαν μέρος στις ιρλανδικές τράπεζες αλλά και τις αναδιρθρώσεις που έγιναν στα πλαίσια της διάσωσης των τραπεζών.

---

⁶Bailout ή αλλιώς πακέτο διάσωσης, είναι η παροχή οικονομικής βοήθειας σε εταιρία ή χώρα η οποία αντιμετωπίζει σοβαρές οικονομικές δυσκολίες ή πτώχευση. Χρησιμοποιείται επίσης και σε περιπτώσεις αντιμετώπισης μετάδοσης αυτής της κατάστασης.

Πίνακας 2.2 :

Ανακεφαλαιοποίηση ιρλανδικών τραπεζών

Δημοσιονομικός τρόπος	Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα	Δαπάνες % του ΑΕΠ
Ανακεφαλαιοποίηση	Bank of Ireland, Allied Irish Bank, Anglo Irish Bank, EBS Bank, INBS	29,5%
Ενέσεις Κεφαλαίων		11,2%
Εγγύηση Περιουσιακών στοιχείων		19,1%

Πηγή :International Monetary Fund ,2016

Μην έχοντας διέξοδο από το χάος της τραπεζικής κατάρρευσης το οποίο οδήγησε την χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και την προσφυγή της στις 21 Νοεμβρίου 2010 από τον τότε πρωθυπουργό *Brian Cowen* στο Δ.Ν.Τ. και στους μηχανισμούς στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Σαμπανιώτης και Χαρδούβελλης,2012).

2.5 Ένταξη στον Μηχανισμό Στήριξης

Μετά από το έκτακτο *Eurogroup* στις 21/11/2010 των 15 κρατών-μελών της Ευρωζώνης, οι Υπουργοί Οικονομικών, με επικεφαλή τον τότε πρόεδρο του Δ.Ν.Τ. Ντομινίκ Στρος Καν, αποφάσισαν την οικονομική στήριξη της Ιρλανδίας, με την ένταξη της σε πρόγραμμα διάσωσης καθώς και να προχωρήσει σε πολιτικές λιτότητας και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στα δημόσια οικονομικά της⁷.

Το πακέτο στήριξης περιελάμβανε 85 δις ευρώ, εκ των οποίων τα 10 δις αφορούσαν μέτρα επανακεφαλαιοποίησης, τα 25 δις για να καλύψουν τις τραπεζικές ανάγκες και τα υπόλοιπα 50 δις τις χρηματοδοτικές ανάγκες του προϋπολογισμού⁸. Μεγάλο κομμάτι των μέτρων πάρθηκε από τους ιρλανδούς πολίτες, συγκεκριμένα περίπου

⁷Το σχέδιο διάσωσης της Ιρλανδίας εγκρίθηκε από τους Υπουργούς Οικονομικών της Ευρωζώνης (*Eurogroup*) ύψους περίπου 90 δις ευρώ για τριετές πρόγραμμα έπειτα από καθοδήγηση των G7.<http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231068333>

⁸Δηλώσεις Υπουργών Ευρωζώνης για το σχέδιο διάσωσης Ιρλανδίας.<http://www.neakriti.gr/default.aspx?page=newsdetail&DocID=782227>

17,5 δις ευρώ. Το υπόλοιπο πακέτο κατανεμήθηκε ισομερώς από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης και την Ευρωπαϊκή Διευκόλυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας με διμερή δάνεια από την Μεγάλη Βρετανία, την Σουηδία και την Δανία αλλά και από το Δ.Ν.Τ. Οι ευρωπαίοι ηγέτες στο *Eurogroup* της 21^{ης} Νοεμβρίου, δήλωσαν πως η παροχή δανείου στην Ιρλανδία, είναι απολύτως αναγκαία για την διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στην Ευρωζώνη αλλά και σε ολόκληρη την Ε.Ε. καθώς και ότι, τα μέτρα για στήριξης της ιρλανδικής οικονομίας πάρθηκαν ομόφωνα⁹. Σύμφωνα με την επίσημη δήλωση του *Eurogroup* καθώς και των Υπουργών Οικονομικών και Οικονομίας της Ιρλανδίας, το ιρλανδικό πρόγραμμα διάσωσης βασίστηκε σε 3 άξονες : α)στην άμεση στήριξη και ενίσχυση του τραπεζικού τομέα, β)στην δημοσιονομική προσαρμογή του υπερβολικού ελλείμματος ως το 2015 και γ)στην προώθηση των μεταρρυθμίσεων. Στόχος, να καταφέρει η Ιρλανδία την επιστροφή της σε βιώσιμη ανάπτυξη και την διασφάλιση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Δεδομένης της κατάστασης στον ιρλανδικό τραπεζικό τομέα, το πρόγραμμα εκτός από μια σειρά μέτρων, περιελάμβανε και ένα ταμείο για ενδεχόμενες μελλοντικές κεφαλαιακές ανάγκες, καθώς και την διαδικασία της απομόχλευσης, ώστε να διασφαλιστεί ότι ο τραπεζικός τομέας θα εκτελεί τον πρότερο ρόλο στη λειτουργία της οικονομίας. Στα πλαίσια του δημοσιονομικού αυτού προγράμματος, η Ιρλανδία οφείλει να πληρώνει ένα μεσαίο και ευέλικτο επιτόκιο 5,8 % ετησίως.

Η κυβέρνηση της Ιρλανδίας, προχώρησε σε αλλαγή του φορολογικού της συντελεστή, μείωσε τους μισθούς στον δημόσιο τομέα, περιόρισε τις κοινωνικές δαπάνες καθώς και τις δημόσιες επενδύσεις και παράλληλα αύξησε τον ΦΠΑ στο 23%¹⁰. Τα παραπάνω φυσικά ήταν αποτέλεσμα των πολιτικών λιτότητας στα πλαίσια του μνημονίου συμφωνίας με τους Θεσμούς. Όμως, πέραν των παραπάνω πολιτικών τις οποίες οι Ιρλανδοί δεν επιθυμούσαν αλλά θεωρούσαν αναγκαίες, το αποκορύφωμα θεωρείται η στιγμή που η κυβέρνηση επέβαλε φορολογία στην κατανάλωση νερού (το οποίο μέχρι τότε ήταν δωρεάν για τα νοικοκυριά), κάτι που

---

⁹Statement by the Eurogroup and ECOFIN Ministers on Ireland

http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/eu_economic_situation/2010-11-declaration-on-ireland_en.htm

¹⁰Η φορολογία πάντα αποτελούσε το μεγαλύτερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της Ιρλανδίας σχετικά με τις υπόλοιπες χώρες, καθώς είναι ο λόγος που προσέλκυσε μεγάλους πολυεθνικούς ομίλους οι οποίοι δημιούργησαν θέσεις εργασίας και αύξησαν τα δημόσια έσοδα της.
<http://www.analyst.gr/2015/04/09/irlandia-oi-eties-tis-eksodou-apo-to-mnimonio/>

οδήγησε τους Ιρλανδούς σε μαζικές διαδηλώσεις στους δρόμους του Δουβλίνου, ώστε να σταματήσουν τα μέτρα λιτότητας. Συνολικά, περίπου 28 δις ευρώ αφαιρέθηκαν από την ιρλανδική οικονομία ενώ περίπου 300.000 άνθρωποι εγκατέλειψαν την χώρα για να αναζητήσουν εργασία στο εξωτερικό (Κατσαρού,2013).

Η εικόνα στην Ιρλανδία άλλαξε ριζικά με τα μέτρα λιτότητας. Με το ποσοστό ανεργίας να αγγίζει το 13,4 %, η μετανάστευση ειδικά στους νέους και πτυχιούχους επιστήμονες ήταν ιδιαίτερα υψηλή. Ωστόσο, παρά την συνολική κατάσταση, η χώρα συνέχισε να προσελκύει ξένες επενδύσεις που εστιάζουν κυρίως στους τομείς της τεχνολογίας¹¹.

Φυσικά υπεύθυνος ήταν ο χαμηλός εταιρικός φορολογικός συντελεστής του 12%, από τους χαμηλότερους στην Ευρώπη. Μολαταύτα, όσον αφορά το κοινωνικό επίπεδο, το 16% του πληθυσμού ζούσε στα όρια της φτώχειας, η οποία βρισκόταν σε ανοδικό επίπεδο εκείνη την περίοδο καθώς η κοινωνική πρόνοια δεν μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες όλων των ενδιαφερόμενων. Ωστόσο, δεν επηρεάστηκαν όλοι οι Ιρλανδοί στο ίδιο επίπεδο. Δηλαδή στις φτωχές κοινωνικές ομάδες, το διαθέσιμο εισόδημά τους μειώθηκε κατά 26% ενώ αντίθετα στις πλουσιότερες αυξήθηκε κατά 8% (Βατικιώτης,2014). Στο επίπεδο της φτώχειας, συνέβαλαν και οι κατασχέσεις σπιτιών από τις τράπεζες, καθώς τα περισσότερα ήταν ήδη υποθηκευμένα.

2.6 Αντιμετώπιση και έξοδος από την κρίση

Τρία χρόνια διήρκεσε το πρόγραμμα εφαρμογής διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και δημοσιονομικών αλλαγών της Ιρλανδίας. Στα τρία αυτά χρόνια, το Α.Ε.Π. αυξήθηκε 1,7 %, οι επενδύσεις 8,3% και οι εξαγωγές της χώρας κατά 12,6% (Κουγιάννου,2015). Το 2014, η Ιρλανδία κατέγραψε την υψηλότερη ανάπτυξη στην Ευρωζώνη, 4,8%. Παράλληλα, είχε ήδη αποπληρώσει τα 18 από τα 22,5 δις ευρώ που είχε δανειστεί. Αξιοσημείωτο όμως είναι, ότι καθ' όλη την διάρκεια της κρίσης, η Ιρλανδία κράτησε σταθερό τον εταιρικό φορολογικό συντελεστή στο 12%, χάρη στον

---

¹¹Παρόλο που η ανεργία στην Ιρλανδία ανέρχεται στο 13,4%, η χώρα διατηρεί τον εταιρικό φορολογικό συντελεστή του 12% και εξακολουθεί να προσελκύει επενδύσεις, προερχόμενες κυρίως από τον τομέα της τεχνολογίας και ειδικότερα του διαδικτύου. Ωστόσο, περίπου το 16% του πληθυσμού ζει πολύ κοντά στο όριο της φτώχειας.<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/716201/irlandia-to-mnimonio-feugei-i-litotita-menei>

οποίο οι επενδυτές συνέχισαν να εμπιστεύονται την χώρα και να αξιοποιούν τα κεφάλαια τους εκεί.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον χειμώνα του 2016-2017 (Πίνακας 2.3), η ιρλανδική οικονομία εμφανίζεται ανθεκτική στην πρόσφατη επιβράδυνση της παγκόσμιας παραγωγής. Ειδικότερα, το 2015 το πραγματικό Α.Ε.Π. αυξήθηκε κατά 7,8%, ξεπερνώντας δηλαδή κατά πολύ τον μέσο όρο της Ευρωζώνης. Παράλληλα, αυξήθηκε η απασχόληση κατά 2,6%, οδηγώντας στην σημαντική μείωση του ποσοστού της ανεργίας στο 9,4%. Η αύξηση του Α.Ε.Π. προήλθε από την εγχώρια ζήτηση, αφού η ιδιωτική κατανάλωση αυξήθηκε κατά 3,5%, δεδομένου των θετικών αλλαγών στην απασχόληση. Το 2016 προβλέπεται, ακόμη καλύτερο έτος καθώς ο πληθωρισμός αγγίζει φυσιολογικά επίπεδα για το επίπεδο της πραγματικής οικονομίας, και προβλέπεται αύξηση στο Α.Ε.Π. κατά 4,5%, δεδομένο που δείχνει την επιστροφή της Ιρλανδίας στις διεθνείς αγορές, ενώ αίσθηση κάνει η πτώση της ανεργίας, κατά περίπου 1,2%. Από την άλλη μεριά, για το 2017, τα δεδομένα είναι παρόμοια με εξαίρεση την ανεργία η οποία δείχνει να μειώνεται, ενώ η βελτίωση του ελλείμματος σε σύγκριση με το 2014, δείχνει την ανάκαμψη της ιρλανδικής οικονομίας. Αυτό επιβεβαιώνεται από τα φορολογικά έσοδα τα οποία αυξήθηκαν κατά 9,3%. Τέλος, το έλλειμμα για το 2017 αναμένεται να μειωθεί στο 0,6% του Α.Ε.Π. (European Commission,2016), το οποίο σημαίνει ότι πλέον η Ιρλανδία επιστρέφει δυναμικά στην προηγούμενη κατάσταση της, δηλαδή πριν την χρηματοπιστωτικής της κατάρρευση.

Πίνακας 2.3 :

Ευρωπαϊκή Οικονομική Πρόβλεψη για τον Χειμώνα,2016-2017

Προβλέψεις για την Ιρλανδία	2016	2017
Αύξηση του ΑΕΠ %	4,5	3,5
Πληθωρισμός %	0,6	1,4
Ανεργία %	8,5	7,8
Ισοζύγιο κρατικού προϋπολογισμού % του ΑΕΠ	-1,3	-0,8
Δημόσιο χρέος % του ΑΕΠ	93,9	91,5
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών % του ΑΕΠ	3,7	3,1

Πηγή: European Commission,2016

2.7 Ανακεφαλαίωση

Η Ιρλανδία, παρόλο που είναι μια από τις μικρότερες χώρες στην περιφέρεια της Ευρωζώνης, πάντα αποτελούσε παράδειγμα προς μίμηση για την ισχυρή οικονομία της. Όταν ξέσπασε η κρίση με την φούσκα ακινήτων, η οικονομία της υπερδιογκώθηκε και οι τράπεζες της κατέρρευσαν. Με την είσοδο της στον έκτακτο μηχανισμό στήριξης, για τρία χρόνια μπήκε σε τροχιά δημοσιονομικών μεταρρυθμίσεων αλλά και πολιτικών λιτότητας, με σκοπό πάντα την εξυγίανση και την ανάκαμψη της οικονομίας της. Παρά τις δυσκολίες και τις πολιτικές λιτότητας, η Ιρλανδία απεδείχθη ‘‘Κέλτικος Τίγρης’’, και κατάφερε να βγει από το πρόγραμμα διάσωσης, κερδίζοντας ξανά θέση στις διεθνείς αγορές χάρη στον χαμηλό φορολογικό συντελεστή, τον οποίο και διατήρησε καθ’ όλη την διάρκεια του προγράμματος και με την προσέλκυση των νέων ξένων επενδύσεων. Τελικά, με την μείωση της ανεργίας και την αύξηση του Α.Ε.Π. η Ιρλανδία φάνηκε να κερδίζει το χαμένο της έδαφος, αποτελώντας πρότυπο με ένα από τα πιο πετυχημένα προγράμματα διάσωσης στην ιστορία σύμφωνα με το Δ.Ν.Τ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η Κυπριακή οικονομία

3.1 Εισαγωγή

Το κεφάλαιο αυτό αναλύει την δεύτερη περίπτωση της εργασίας, της Κύπρου, από την είσοδό της στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως την ένταξής της στον έκτακτο μηχανισμό στήριξης. Αρχικά, γίνεται αναφορά στο πώς η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση κατάφερε να εισέλθει στο νησιωτικό αυτό κράτος, το οποίο μέχρι εκείνη την στιγμή θεωρούνταν οικονομικός παράδεισος, καθώς η Κύπρος αποτελεί μια ιδιάζουσα περίπτωση στην ιστορία των οικονομικών κρίσεων. Αναφέρονται τα αίτια της κατάστασης, δηλαδή η αστραπιαία εκτόξευση του δημόσιου χρέους της αλλά και οι συνεχείς προειδοποιήσεις που λάμβανε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την άμεση αντιμετώπιση της. Στην συνέχεια του κεφαλαίου αναλύεται η χρονική περίοδος της κατάρρευσης του κυπριακού τραπεζικού τομέα, εξαιτίας του οποίου διογκώθηκε τεράστιο μέρος της κυπριακής οικονομίας και η κυβέρνηση αναγκαστικά προέβη σε κούρεμα των τραπεζικών ιδιωτικών καταθέσεων. Έπειτα, ακολουθεί η ένταξη στον έκτακτο μηχανισμό στήριξης του ΔΝΤ σε συνεργασία με την Ε.Κ.Τ. για τις διαρθρωτικές δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις, με τις δύσκολες αποφάσεις που πάρθηκαν από την κυπριακή κυβέρνηση και τα μέτρα λιτότητας για την αντιμετώπιση και την ανάκαμψη της κυπριακής οικονομίας.

3.2 Η περίπτωση της Κύπρου

Η Κύπρος είναι ένα νησιωτικό κράτος στην νοτιοανατολική λεκάνη της Μεσογείου, και αποτελεί το ανατολικότερο άκρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και ολόκληρης της Ευρώπης. Από την αρχαιότητα, υπήρξε το μήλον της έριδος καθώς αποτελούσε και αποτελεί σημαντικό σταυροδρόμι μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής. Έχοντας αποτελέσει σημείο διεθνούς ενδιαφέροντος για πολλούς κατακτητές, τελικά εισέρχεται σε βρετανική κυριαρχία για περίπου 100 χρόνια μέχρι την επίσημη ανεξαρτησία της το 1960, όπου μετατρέπεται στην γνωστή ως σήμερα Κυπριακή Δημοκρατία. Όπως είναι φυσικό, Κύπρος και Ηνωμένο Βασίλειο έχουν ισχυρές σχέσεις όχι μόνο οικονομικές αλλά και εμπορικές, κοινωνικές, πολιτισμικές. Παρόλο που το βόρειο μέρος της Κύπρου, βρίσκεται υπό Τουρκική Κατοχή, η Κύπρος

εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 και υιοθέτησε το ευρώ ως νόμισμα της την 1^η Ιανουαρίου 2008, συμπληρώνοντας ένα ακόμη κομμάτι στην ιστορία της Ευρωζώνης.

3.2 Δημοσιονομικά στοιχεία και πολιτικές

3.2.1 Η αρχή της οικονομική κρίσης

Η Κύπρος μέχρι την εκδήλωση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, αποτελούσε μια οικονομία υψηλού εισοδήματος που συνεχώς αναπτυσσόταν, με αρκετά χαμηλό πληθωρισμό και με χαμηλή ανεργία (Κωνσταντίνου,2013). Όταν κάποιος αναφερόταν στην Κύπρο, σκεφτόταν έναν επίγειο οικονομικό παράδεισο με υψηλούς μισθούς, ο οποίος σου ενέπνεε σιγουριά και ασφάλεια για το μέλλον. Το 2007, ήταν το έτος αποκορύφωμα για την Κύπρο, καθώς είχε τους πιο εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης στην Ευρωζώνη με δημοσιονομικό πλεόνασμα 3,2%, δημόσιο χρέος κάτω του 60%, πληθωρισμό στο 2,2%, ανεργία 3,9% και τον ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ να παραμένει σε υψηλά επίπεδα (Ιωάννου και Αιμιλιανίδης,2013)

Ο διεθνής οικονομικός τύπος συνεχώς είχε αναφορά στο νησιωτικό αυτό κράτος της Μεσογείου για την αναπτυγμένη οικονομία του. Πιο συγκεκριμένα, στις 4 Οκτωβρίου 2010, η εφημερίδα *Khaleej Times* των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων εξυμνούσε την Κύπρο, ως το κράτος που τα τελευταία 50 χρόνια προσφέρει στους πολίτες τους ανθεκτικότητα και ανάπτυξη (Ζένιος,2013). Έχοντας γίνει πρωτοσέλιδο το νησί της Αφροδίτης για την εύρωστη οικονομική του ευμάρεια, κανείς δεν περίμενε ότι μέσα στους επόμενους έξι μήνες, να το αγγίξει η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, πόσο μάλλον να αποτελεί και την μοναδική χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου συντελέστηκε κούρεμα των τραπεζικών καταθέσεων.

3.2.2 Το κυπριακό δημόσιο χρέος

Ήδη από το 2008, είχε συσσωρευθεί αρκετό δημόσιο χρέος και η κυπριακή οικονομία είχε χάσει την ανταγωνιστικότητα της καθώς εμφάνιζε σημαντικές ανισορροπίες (Ζένιος,2013). Υπήρχαν αρκετοί αναλυτές, οι οποίοι φοβόντουσαν ότι, το μικρό μέγεθος της Κύπρου σε συνδυασμό με την ανοιχτή οικονομία της θα την

καθιστούσαν ιδιαίτερα ευάλωτη στον ερχομό της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης (Ιωάννου και Αιμιλιανίδης,2013). Βέβαια, τίποτα από αυτά δεν είχε γίνει αντιληπτό αλλά είχε δώσει το έναυσμα ώστε να υπάρχουν συνέπειες με την συνέχεια της κρίσης.

Τον Απρίλιο του 2008, ο αμερικανικός οίκος αξιολόγησης *Moody's* προειδοποιούσε με έκθεσή του, ότι υπάρχει κίνδυνος για χαμηλότερη διαβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Κύπρου. Παράλληλα, και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην αξιολόγηση του Προγράμματος Σταθερότητας της Κύπρου είχε επισημάνει ότι θα πρέπει να αναμορφώσει το συνταξιοδοτικό της σύστημα και να προχωρήσει σε δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις ώστε να συγκρατήσει το δημόσιο χρέος της το οποίο σταδιακά άρχισε να αυξάνεται με μεγάλους ρυθμούς (Ιωάννου και Αιμιλιανίδης,2013). Όπως δείχνει το Διάγραμμα 3.1, το κυπριακό δημόσιο χρέος παρέμενε σε σταθερές τιμές ως το 2010, ενώ αυξήθηκε κατακόρυφα από το 2013αγγίζοντας το 102% του Α.Ε.Π. και το 2014 το 107% κάνοντας την οικονομία της Κύπρου εξαιρετικά αδύναμη αλλά και παράλληλα αποδυναμώνοντας τον διεθνή της ανταγωνισμό. Παρά τις προειδοποιήσεις, η τότε κυβέρνηση πίστευε ότι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση δεν πρόκειται να αγγίξει την Κύπρο, καθώς ήταν βέβαια ότι η κυπριακή οικονομία είναι αρκετά ισχυρή για να σπάσει και ότι ο τριτογενής τομέας της στον οποίο στηρίζεται εδώ και αρκετά χρόνια, δεν επηρεάζεται από εξωτερικούς διεθνείς παράγοντες.

Το καλοκαίρι του 2011, η Κύπρος αποκλείστηκε από όλες τις διεθνείς αγορές, λόγω των συνεχόμενων αρνητικών αξιολογήσεων από τους διεθνούς οίκους αξιολόγησης, επομένως δεν μπορούσε να αναχρηματοδοτήσει το ήδη υπάρχον δημόσιο χρέος της που συνεχώς αυξανόταν ενώ παράλληλα αυξήθηκε απότομα το δημοσιονομικό της έλλειμμα. Το πιο εντυπωσιακό όμως, είναι η αύξηση της ανεργίας η οποία όπως σκιαγραφεί το Διάγραμμα 3.2, μόνο από τον Ιανουάριο του 2011 ως τον Νοέμβριο του 2012 αυξήθηκε κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες, φτάνοντας στο υψηλότερο σημείο στην ιστορία της Κύπρου μέχρι εκείνη την στιγμή ,στο 11,9%.

Δεδομένου του αποκλεισμού της από τις διεθνείς αγορές, τον Δεκέμβριο του 2011, η κυπριακή κυβέρνηση φοβούμενη των οικονομικών απειλών, υπέγραψε διμερή συμφωνία με την Ρωσία, δανείου ύψους 2,5 δις ευρώ με ευνοϊκούς όρους για την Κύπρο, με σκοπό να καλύψει τις περισσότερες ανάγκες κρατικής χρηματοδότησης

για το 2012 (Κωνσταντίνου,2013). Το δάνειο αυτό παρείχε επιτόκιο 4,5% με ορίζοντα αποπληρωμής για τέσσερα χρόνια. Είναι φανερό, ότι το διακρατικό αυτό δάνειο δεν είχε ιδιαίτερη επιτυχία στην Κύπρο, καθώς η οικονομία της συνέχιζε να έχει καθοδική πορεία

Πίνακας 3.1

Θεμελιώδη Μακροοικονομικά Μεγέθη της Κύπρου,2008-2015

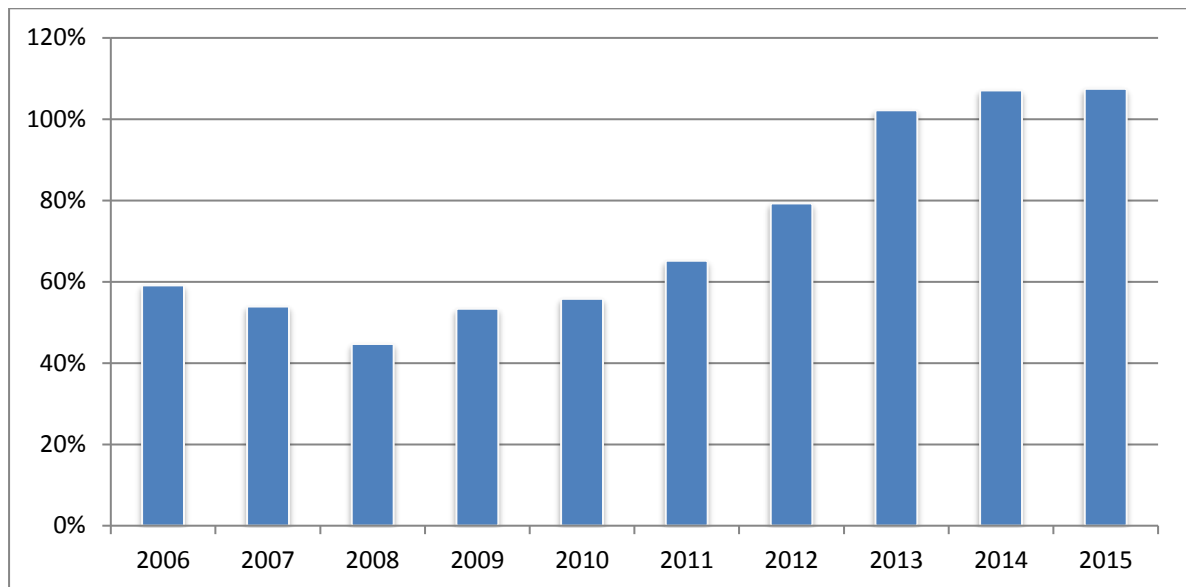
	Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	Δημοσιονομικό Έλλειμμα (% ΑΕΠ)	Ρυθμός Οικονομικής Μεγέθυνσης	Πληθωρισμός	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ	Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	Ανεργία
2008	44,7	0,9	3,9	4,4	24700	-2,9	3,7
2009	53,4	-5,4	-1,8	0,2	23600	-1,4	5,4
2010	55,8	-4,7	1,3	2,6	23300	-2,0	6,3
2011	65,2	-5,7	0,3	3,5	22800	-0,8	7,9
2012	79,3	-5,8	-3,2	3,1	21700	-1,1	11,9
2013	102,2	-4,9	-6,0	0,4	20500	-0,8	15,9
2014	107,1	-8,8	-1,5	-0,3	20400	-0,8	16,1
2015	107,5	-1,1	1,7	-1,5	20800	-0,6	15,0

Πηγή :Eurostat,2016

Διάγραμμα 3.1 :

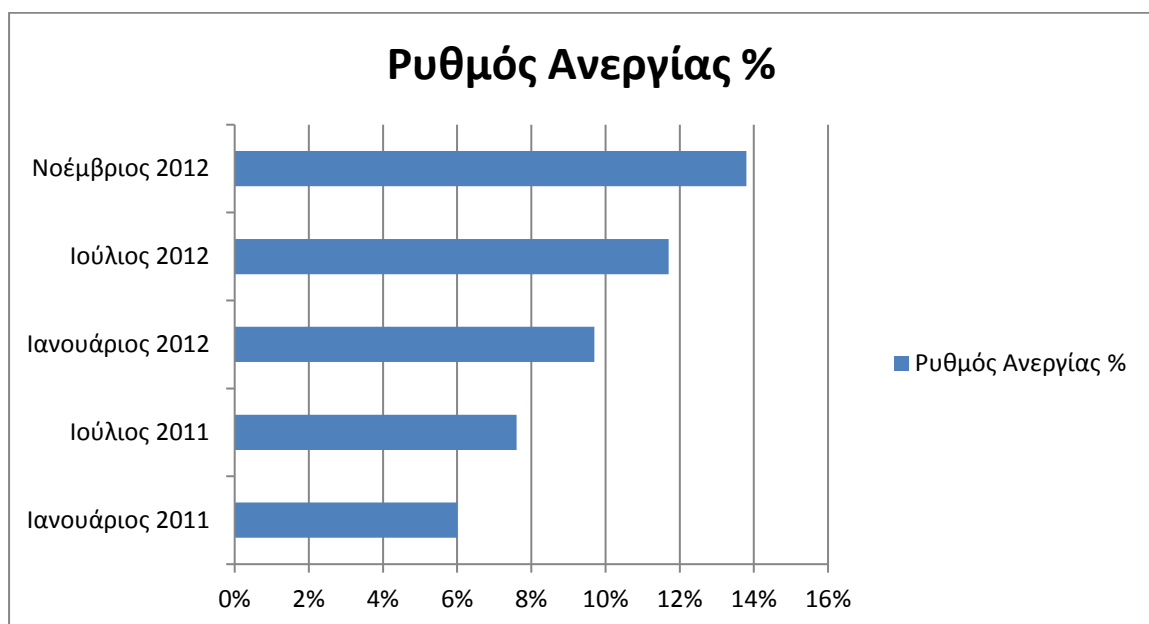
Κυπριακό δημόσιο χρέος,2006-2015

Πηγή :Eurostat,2016β

Διάγραμμα 3.2:

Δείκτης ανεργίας στην Κύπρο,2011-2012

Πηγή :tradeconomics.com,2016

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση είχε επηρεάσει ολοκληρωτικά τα δημόσια οικονομικά της Κύπρου, ώστε να μετατρέψει το ισοζύγιο του κρατικού προϋπολογισμού από πλεόνασμα 0,9% του Α.Ε.Π. το 2008, σε έλλειμμα -5,4% του Α.Ε.Π. το 2009, το οποίο και συνέχιζε να αυξάνεται μέχρι το 2014 (European Commission,2012). Ο Πίνακας 3.1 παρουσιάζει αναλυτικά τα θεμελιώδη μακροοικονομικά μεγέθη για τα έτη 2008-2015. Αξίζει να σχολιάσουμε ότι το δημόσιο χρέος εκτοξεύτηκε στο 53,4% το 2009, και να συνέχισε να μεγαλώνει με ιλιγγιώδεις ρυθμούς παρά το διακρατικό δάνειο της Ρωσίας καθώς και ο πληθωρισμός διευρύνθηκε αλλά με διακυμάνσεις ανά τα έτη ανάλυσης. Μολονότι αποφασίστηκε μεγάλη αύξηση του φόρου σε αρκετά αγαθά για την γρήγορη αντιμετώπιση του προβλήματος, τα έσοδα παρέμειναν χαμηλά.

3.3 Τραπεζική Κρίση

Οι κυπριακές τράπεζες αποτελούν τους κυρίαρχους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς στο νησί καθώς και ένα μεγάλο τομέα της κυπριακής οικονομίας. Η Κύπρος λόγω των εξαιρετικά υψηλών επιτοκίων καταθέσεων της, κατάφερε να προσελκύσει σημαντικές εισροές ξένων καταθέσεων, με αποτέλεσμα να υφίσταται επέκταση ο τραπεζικός της ισολογισμός. Η εγχώρια πιστωτική επέκταση, στην οποία σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι ξένες καταθέσεις σε συνδυασμό με τις ‘‘επικίνδυνες’’ πρακτικές δανεισμού χωρίς ιστορικό πιστοληπτικής ικανότητας, είχαν αρχίσει να τροφοδοτούν την τραπεζική κρίση. Από την άλλη μεριά, η πολιτική αυξημένων επιτοκίων δανεισμού αλλά και ο ρυθμός αύξησης των δανείων ήταν τόσο μεγάλος που είχαν ήδη μετατρέψει τον κλάδο ευάλωτο προς κάθε κατεύθυνση (European Commission,2012). Σημαντικότερη αιτία όμως της τραπεζικής κατάρρευσης διαδραμάτισε, η επέκταση των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα, η οποία συνεχίστηκε ακόμη και κατά την διάρκεια της ύφεσης.

Το τραπεζικό σύστημα στην Κύπρο αποτελείται από δύο κύρια τμήματα. Το πρώτο τμήμα, το οποίο εποπτεύει τράπεζες με συνολικό ενεργητικό 99,5 δις ευρώ, μεταξύ των οποίων συνεταιριστικές εταιρίες με ενεργητικό 17,1 δις ευρώ καθώς και θυγατρικές εξωτερικού κυρίως ελληνικές τράπεζες με ενεργητικό 26,5 δις ευρώ (European Commission,2012). Το δεύτερο τμήμα του τραπεζικού συστήματος, αποτελείται από υποκαταστήματα τραπεζών και θυγατρικές τράπεζες που υπόκεινται σε κυβερνητικό έλεγχο με συνολικό ενεργητικό 20,2 δις ευρώ.

Σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία), η Κύπρος δεν είχε δημιουργήσει τόσο μεγάλα δημόσια χρέη, αλλά το τραπεζικό της σύστημα ήταν εκτεθειμένο σε ομόλογα χωρών τα οποία λόγω της κρίσης είχαν χάσει την αξία τους. Το φθινόπωρο του 2011, λόγω της κρίσης χρέους της Ευρωζώνης και των πολιτικών καταστάσεων που πυροδοτούσαν την Ελλάδα, η “Λαϊκή Τράπεζα” αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα ρευστότητας λόγω των αναλήψεων από τους καταθέτες της στα καταστήματά της στην Ελλάδα, ώστε να ζητήσει βοήθεια από την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου για να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός E.L.A. (European Commission, 2012). Εκτός των άλλων, οι αξιολογήσεις των κυπριακών τραπεζών από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης ήταν κακές, με αποτέλεσμα να χάνουν σταδιακά την πιστοληπτική τους ικανότητα. Στις 14 Μαρτίου 2012, ο διεθνής οίκος *Moody's* υποβάθμισε τις δύο μεγάλες εγχώριες τράπεζες την “Λαϊκή Τράπεζα” και την “Τράπεζα Κύπρου” κατά δύο βαθμίδες. Κύριος λόγος υποβάθμισης ήταν η έκθεση τους στα ελληνικά ομόλογα, τα οποία λόγω της ελληνικής κρίσης δημόσιου χρέους είχαν χάσει την εμπιστοσύνη τους. Ειδικότερα, η έκθεση των κυπριακών τραπεζών στα ελληνικά ομόλογα, ειδικά μετά το κούρεμα του ελληνικού χρέους, έφερε τεράστιες ζημιές του ποσού των 22 δις ευρώ, ποσό το οποίο είναι μεγαλύτερο από το εγχώριο προϊόν ολόκληρης της Κύπρου καθώς και υποβάθμισε την κυπριακή οικονομία σε καθεστώς *junk* (Wearden, 2012). Η αύξηση του ενεργητικού ξεπέρασε τις εισροές καταθέσεων, αφού ο λόγος δανείων προς τις καταθέσεις ακολουθούσε ανοδική πορεία, με τα αποθέματα ρευστότητας να εξαντλούνται με ραγδαίο ρυθμό (European Commission, 2012). Οι δύο μεγάλες τράπεζες της Κύπρου, η “Λαϊκή Τράπεζα Κύπρου” και η “Τράπεζα Κύπρου” δέχτηκαν ισχυρό πλήγμα και ήταν ένα βήμα πριν την κατάρρευση, το οποίο σήμαινε διάλυση του εγχώριου τραπεζικού συστήματος της Κύπρου με ταυτόχρονη έξοδο ελληνικών και ξένων τραπεζών από το νησί¹². Αποτέλεσμα των μεγάλων απωλειών από τις εκμεταλλεύσεις των ελληνικών ομολόγων, οι δείκτες φερεγγυότητας των

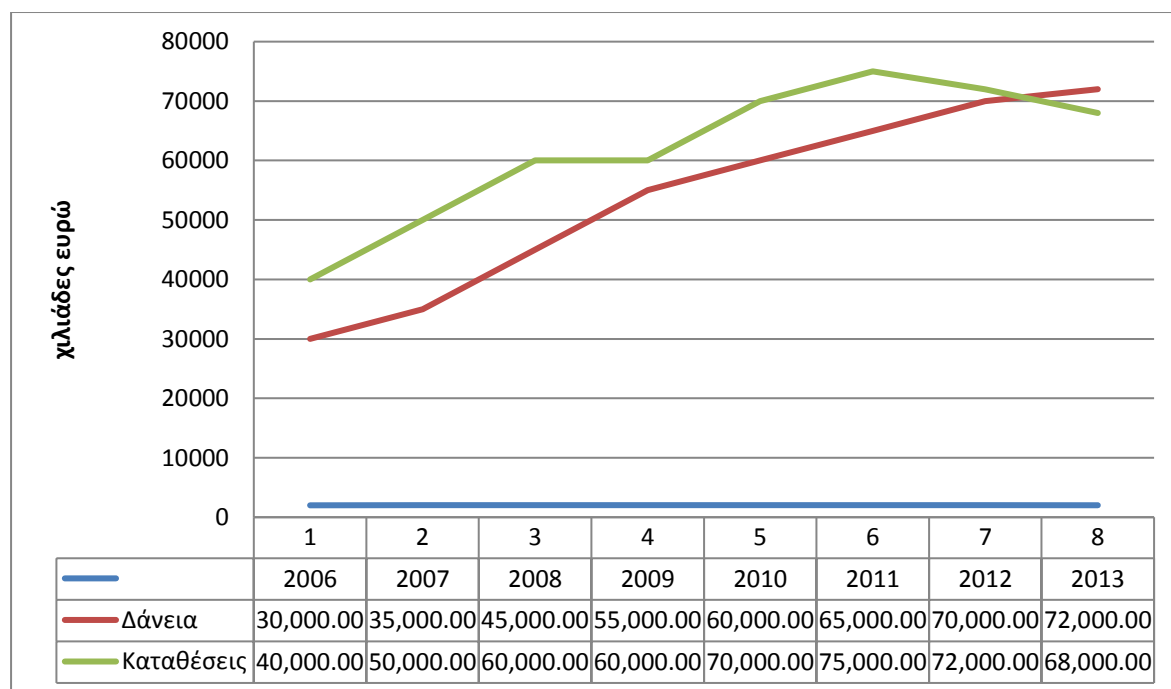
---

¹²Στην Κύπρο τα τραπεζικά δεδομένα είναι διαφορετικά. Υπάρχουν τρεις μεγάλες κυπριακές τράπεζες (Τράπεζα Κύπρου, Ελληνική Τράπεζα, Λαϊκή Τράπεζα), πέντε ελληνικές τράπεζες (Alpha, ETE, Εμπορική, Πειραιώς, Eurobank) και τέσσερις ξένες τράπεζες (USB Bank, CDB Bank, Russian Commercial Bank, Societe Generale). Είναι φανερό ότι αν οι δύο κυπριακές τράπεζες κατέρρεαν, αυτό θα οδηγούσε σε διάλυση του εγχώριου τραπεζικού συστήματος και σε έξοδο των ελληνικών και ξένων τραπεζών από τη χώρα. Είναι φανερό ότι η πτώχευση των τραπεζών δεν ήταν επιλογή όπως στις περιπτώσεις των ΗΠΑ και της Βρετανίας. <http://www.kathimerini.gr/483582/article/epikairothta/politikh/h-kypros-h-trapezikh-krish-kai-h-apofash-ths-eyrwzwnhs>

κυπριακών τραπεζών έπεσαν κάτω από τα απαιτούμενα εποπτικά επίπεδα, με την Τράπεζα Κύπρου να χρειάζεται επείγοντως κρατική παρέμβαση για ανακεφαλαιοποίηση (European Commission,2012). Το διάγραμμα 3.3 που ακολουθεί, δείχνει την εξέλιξη του τραπεζικού ελλείμματος με την διαφορά καταθέσεων-δανείων την περίοδο 2006-2013. Από το 2009 και ύστερα παρατηρούμε, ότι το έλλειμμα ξεφεύγει από τον έλεγχο με τα τραπεζικά δάνεια να αυξάνονται κατά χιλιάδες ευρώ και τις καταθέσεις να μειώνονται λόγω του φόβου χρεωκοπίας που επικρατούσε την περίοδο εκείνη. Επικαλούμενη δυσκολίες στην στήριξη του τραπεζικού τομέα λόγω της έκθεσής του στα ελληνικά ομόλογα, η κυπριακή κυβέρνηση στις 25 Ιουνίου 2012, έκανε αίτηση για ένταξη της Κύπρου στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (Aljazeera,2012). Η Κύπρος αποτέλεσε την 5^η χώρα της Ευρωζώνης που απευθύνθηκε για βοήθεια από τους έκτακτους μηχανισμούς στήριξης αλλά και επιβεβαιώνοντας για άλλη μια φορά το μοτίβο που επικρατούσε για τις “αδύναμες” χώρες του ευρωπαϊκού νότου.

Διάγραμμα 3.3:

Κυπριακό τραπεζικό έλλειμμα,2006-2013

Πηγή : Κεντρική Τράπεζα Κύπρου,2013

3.4 Ένταξη στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας

Μετά την αίτηση για ένταξη της Κύπρου στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (Ε.Μ.Σ.), αντιπροσωπεία της Τρόικα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και Δ.Ν.Τ.) κατέφτασε στο νησί για να διαπραγματευτεί του όρους διάσωσης των κυπριακών τραπεζών, αλλά και τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπιση της κατάρρευσης της κυπριακής οικονομίας. Το σύμφωνο συνεργασίας για την διάσωση της κυπριακής οικονομίας περιελάμβανε ισχυρά μέτρα λιτότητας μεταξύ των οποίων, περικοπές στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων, στα επιδόματα, σε κοινωνικές παροχές, στις συντάξεις αλλά και αύξηση στον Φ.Π.Α., στα βασικά αγαθά καθώς και στον καπνό, το αλκοόλ, στα καύσιμα και στην ακίνητη περιουσία (European Commission,2012).

Μετά από την συμφωνία του *Eurogroup*, χορηγήθηκε δάνειο 10 δις ευρώ για την διάσωση των κυπριακών τραπεζών αλλά με σκληρούς όρους (RTE Ireland,2013). Η κυπριακή κυβέρνηση, προέβη σε διάσπαση της “Λαϊκής Τράπεζας Κύπρου” σε δύο μέρη, το ένα το “προβληματικό”, σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες, το οποίο με την πάροδο του χρόνου θα έκλεινε και το άλλο το “δημιουργικό” το οποίο απορροφήθηκε από την “Τράπεζα Κύπρου”. Στα πλαίσια της συμφωνίας του *Eurogroup*, η κυπριακή κυβέρνηση προχώρησε σε κούρεμα των ανασφάλιστων ιδιωτικών καταθέσεων αλλά και σε κούρεμα 40% των καταθέσεων άνω των 100.000 ευρώ, ειδάλλως η εναλλακτική επιλογή ήταν η χρεωκοπία (Council of the E.U.,2013). Ο Πρόεδρος της Κύπρου Νίκος Αναστασιάδης, ο οποίος και προχώρησε σε αυτή την απόφαση είχε δηλώσει για το κούρεμα καταθέσεων ως το “μεγαλύτερο λάθος” αλλά αναπόφευκτο καθώς τα ταμειακά διαθέσιμα έφταναν μόλις για ένα μήνα και ότι ο E.L.A. (Emergency Liquidity Assistance) έφτανε τα 11,5 δις ευρώ ενώ οι ανάγκες ανακεφαλαιοποίησης μόλις τα 7 δις ευρώ(Ναυτεμπορική,2016). Αξίζει να αναφερθεί ότι καμία άλλη χώρα στην Ευρωζώνη δεν έχει δεχτεί κούρεμα καταθέσεων, ακόμη και χώρες που βρίσκονταν σε χειρότερη κατάσταση από την Κύπρο όπως η Ελλάδα. Οι καταθέσεις οι οποίες ήταν ίσες ή λιγότερο από 100.000 ευρώ δεν επηρεάστηκαν. Το τελικό πακέτο διάσωσης για την ενεργοποίηση του απαιτούσε :

- α)ανακεφαλαιοποίηση του συνόλου του χρηματοπιστωτικού τομέα και κλείσιμο της “Λαϊκής Τράπεζα Κύπρου”,
- β)δημοσιονομική εξυγίανση ώστε να μειωθεί το κυπριακό έλλειμμα,
- γ)διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας και των μακροοικονομικών ανισορροπιών και τέλος,

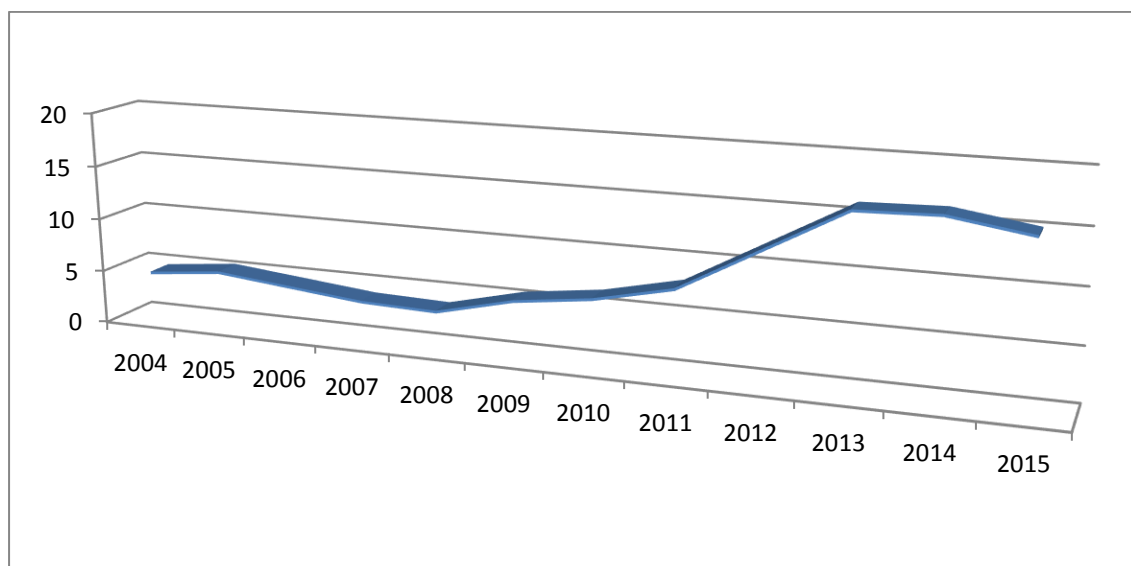
δ)πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων (European Commission,2013). Οι αντιδράσεις έπειτα από τα συγκεκριμένα μέτρα ήταν αναμενόμενες, καθώς πορείες διαμαρτυρίας αλλά και απεργίες κατά της λιτότητας πραγματοποιήθηκαν στην Λευκωσία αλλά και σε άλλες μεγάλες πόλεις της Κύπρου, απαιτώντας καλύτερη μεταχείριση και κατηγορώντας τις μεγάλες δυνάμεις που ευθύνονται για την κατάσταση αυτή, μεταξύ των οποίων και την Γερμανία, την οποία θεωρούσαν ως τον ‘‘κακό’’ έταιρο στα *Eurogroup*. Έτσι μετά από τις πολύωρες και σκληρές διαπραγματεύσεις, η Κύπρος εισήλθε σε μια δύσκολη και ιδιαίτερα επίπονη περίοδο, την περίοδο του μνημονίου.

3.5 Επιπτώσεις από την εφαρμογή του μνημονίου

Βασικός στόχος του μνημονίου ήταν η επανάκτηση της εμπιστοσύνης προς την κυπριακή οικονομία και η επιστροφή της Κύπρου στις διεθνείς αγορές μέχρι το 2016 (Κωνσταντίνου,2013). Οι επιπτώσεις με την εφαρμογή του μνημονίου στην κυπριακή οικονομία ήταν τεράστιες αλλά και δυσβάσταχτες για τους πολίτες. Η Κύπρος αντιμετώπιζε σοβαρές μακροοικονομικές ανισορροπίες ειδικά στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Η ύφεση για την πραγματική οικονομία ήταν τεράστια καθώς η μείωση του ρυθμού ανάπτυξης σε συνδυασμό με την αύξηση των τιμών οδήγησε την ανεργία στα ύψη η οποία μέχρι και το 2015 συνέχισε να αυξάνεται (Διάγραμμα 3.4). Σύμφωνα με την Κυπριακή Στατιστική Υπηρεσία, η ανεργία έφτασε το πρώτο τρίμηνο του 2013 στο 15,9%, από το 12,7% που βρισκόταν το τελευταίο τρίμηνο του 2012 (Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου,2013). Η ετήσια ποσοστιαία αυτή αύξηση της ανεργίας αποτελεί την μεγαλύτερη στα χρονικά μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης.

Διάγραμμα 3.4:

Δείκτης ανεργίας στην Κύπρο, 2004-2015

Πηγή :Eurostat,2016ζ

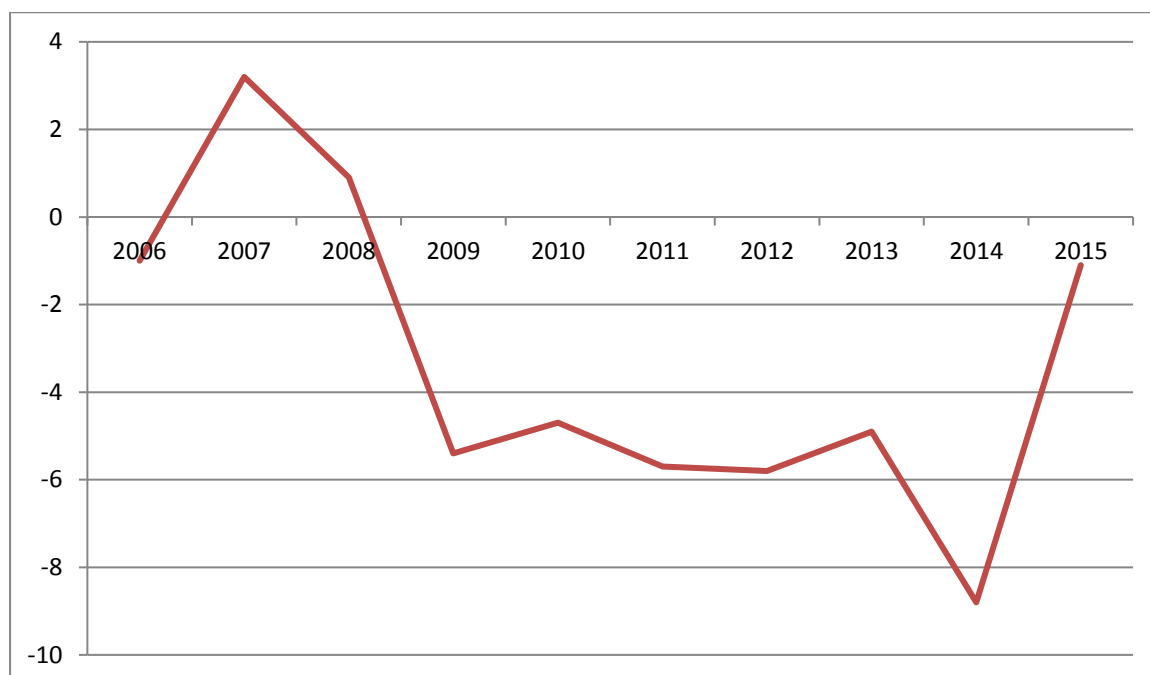
Από την άλλη μεριά, ο τραπεζικός τομέας είχε πληγεί σε μεγάλο βαθμό με την κατάρρευση της Λαϊκής Τράπεζας, η οποία αποτελούσε έναν από τους βασικούς χρηματοπιστωτικούς πυλώνες και ειδικότερα λόγω του κουρέματος των καταθέσεων. Εκτός των άλλων, υπήρξε περιορισμός στην διακίνηση κεφαλαίων, κάτι που θεωρήθηκε ως πρόληψη για την πιθανή ανεξέλεγκτη εκροή κεφαλαίων, προς το εξωτερικό λόγω της επικείμενης κατάστασης, δεδομένου ότι αν συνέβαινε θα κατέρρεαν άμεσα τα λοιπά πιστωτικά ιδρύματα καθώς και θα υπήρχε κίνδυνος για την πλήρη αποσταθεροποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος της Κύπρου. Με το κούρεμα των καταθέσεων αλλά και με τον περιορισμό στην διακίνηση κεφαλαίων, οι πολίτες ένιωθαν πλέον ότι δεν υπάρχει μέλλον στην οικονομική αυτή κατάσταση, η οποία δεν έδειχνε να αλλάζει. Παρά τα έκτακτα μέτρα, το δημοσιονομικό έλλειμμα, όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα 3.5, παρέμενε σε υψηλά επίπεδα, γεγονός που δημιουργούσε περαιτέρω αναστάτωση στην Ευρωζώνη.

Ο Πρόεδρος Νίκος Αναστασιάδης, δήλωσε ότι το κυπριακό πρόγραμμα βοήθειας μολοντί εμπειρείχε σκληρούς όρους, κατάφερε να “κινητοποιήσει” την χώρα, ώστε να εφαρμόσει τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις. Οι απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις αλλά

και η δημοσιονομική πολιτική έγιναν πραγματικότητα αν και ορισμένες φορές υπήρχαν προβλήματα κατά την διαδικασία ψήφισης τους στο Κοινοβούλιο (Ναυτεμπορική,2016).

Διάγραμμα 3.5:

Κυπριακό δημοσιονομικό έλλειμμα,2006-2015

Πηγή :Eurostat,2016γ

3.6 Αντιμετώπιση και έξοδος από την κρίση

Η Κύπρος υιοθέτησε τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούσαν στην αύξηση της παραγωγικότητας και της ανάπτυξης ενώ παράλληλα έδωσε έμφαση στην βιομηχανία του τουρισμού, η οποία θεωρείται η “βαριά” της βιομηχανία και στην αξιοποίηση του φυσικού της αερίου και πετρελαίου, καθώς η κυπριακή ΑΟΖ αποτελεί μια από τις πιο πλουσιότερες και αξιοποιήσιμες στην Μεσόγειο.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Πίνακας 3.2) για το 2016-2017, τα αποτελέσματα για την Κύπρο είναι θετικά και πολύ ενθαρρυντικά. Η αύξηση του πραγματικού Α.Ε.Π. ενισχύθηκε κατά τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2015 ενώ το έλλειμμα έδειχνε να μειώνεται με την ανεργία όμως να παραμένει σταθερή σε ίδια επίπεδα.

Πίνακας 3.2 :

Ευρωπαϊκή Οικονομική Πρόβλεψη για την Άνοιξη,2016-2017

Προβλέψεις για την Κύπρο	2016	2017
Αύξηση του ΑΕΠ %	1,7	2,0
Πληθωρισμός %	-0,7	1,0
Ανεργία %	13,4	12,4
Ισοζύγιο κρατικού προϋπολογισμού % του ΑΕΠ	-0,4	0,0
Δημόσιο χρέος % του ΑΕΠ	108,9	105,4
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών % του ΑΕΠ	-4,2	-4,6

Πηγή: European Commission, 2016

Η Κύπρος μετά από τρία χρόνια στον έκτακτο μηχανισμό στήριξης, στις 31 Μαρτίου 2016 μετά από απόφαση του *Eurogroup*, βγήκε και επίσημα από το μνημόνιο ενώ το πρόγραμμα της με το Δ.Ν.Τ. έληξε τον Μάιο. Παρόλα αυτά, μετά το πέρας του προγράμματος έπρεπε να εφαρμόσει μια σειρά εναπομεινέντων δεσμεύσεων, όπως το σχέδιο για την υγεία, η μεταρρύθμιση στον δημόσιο τομέα αλλά και διάφορες άλλες ιδιωτικοποιήσεις. Ωστόσο, εξαιτίας της πρόωρης ολοκλήρωσης του προγράμματος, η Κύπρος στερήθηκε την τελευταία δόση ύψους 275εκατομμύρια ευρώ (Ναυτεμπορική,2016). Σχετικά, με την έξοδο της Κύπρου από το μνημόνιο, ο επικεφαλής του μηχανισμού Κλαύς Ρέγκλινγκ δήλωσε ότι :’’η Κύπρος κατάφερε να αποκαταστήσει την οικονομική ανάπτυξη και να επιδιορθώσει την δημοσιονομική της κατάσταση’’ . Αυτό αποδείχθηκε αφού, η Κύπρος κατάφερε να φτάσει το χρέος της σε βιώσιμο επίπεδο, αλλά και στην ενδυνάμωση των τραπεζών της με την αύξηση των καταθέσεων και τη σταθερή κεφαλαιοποίηση ανακτώντας την εμπιστοσύνη των επενδυτών της. Πρόσφατα, ο διεθνής οίκος αξιολόγησης *Fitch* προχώρησε σε αναβάθμιση της μακροπρόθεσμης δανειοληπτικής ικανότητας της Κύπρου κατά μία

βαθμίδα, από BB- σε BB+ με θετικές προοπτικές(Καθημερινή,2016). Η γενικότερη ανάκαμψη της κυπριακής οικονομίας συνεχίζεται φυσιολογικά, με προβλεπόμενη αύξηση του Α.Ε.Π. Μάλιστα, παρά τον κίνδυνο πιέσεων από το εξωτερικό περιβάλλον για την απομόχλευση του χρηματοπιστωτικού της κλάδου, η κυπριακή οικονομία αναμένεται να αναπτυχθεί με ρυθμό 2,5% για την διετία 2017-2018 (Καθημερινή,2016).

3.7 Ανακεφαλαίωση

Η Κύπρος στην ιστορία της Ευρωζώνης, σίγουρα αποτελεί μια ειδική περίπτωση. Από την είσοδο της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία δεν θεωρήθηκε και η πιο επώδυνη, λόγω της διχοτόμησης και της ιδιαίτερης κατάστασης που επικρατεί στο νησί αλλά και λόγω τη γεωγραφικής της θέσης ως σταυροδρόμι λαών, η Κύπρος συνεχώς μονοπωλούσε το ενδιαφέρον. Για χρόνια αποτέλεσε την χώρα με την μηδαμινή ανεργία, το χαμηλό δημόσιο χρέος, υψηλούς μισθούς αλλά και συνεχόμενη ανάπτυξη και επενδύσεις. Η χρηματοπιστωτική κρίση όμως έκανε την επέλασή της παρά τις αντίθετες μέχρι τότε προβλέψεις. Ο τραπεζικός τομέας ήταν αυτός που επηρεάστηκε περισσότερο από όλους τους άλλους, καθώς σχεδόν κατέρρευσε. Το νησί της Αφροδίτης, προχώρησε σε ένα από τα πιο επίπονα προγράμματα δημοσιονομικής μεταρρύθμισης, καθώς η Κύπρος αποτέλεσε την μοναδική περίπτωση στις χώρες της Ευρωζώνης, στην οποία πραγματοποιήθηκε κούρεμα στις ιδιωτικές καταθέσεις, κάτι το οποίο αργότερα αποδείχθηκε ότι ήταν η μοναδική επιλογή αντί της άτακτης χρεοκοπίας. Πλέον, έχοντας διανύσει τρία χρόνια δημοσιονομικών μεταρρυθμίσεων και τραπεζικών αλλαγών, κατάφερα να ανακάμψει και να επιστρέψει σε φυσιολογικά επίπεδα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Χωρίς αμφιβολία η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, έχει αποτυπωθεί ως μια από τις χειρότερες καταστάσεις που έχει βιώσει ο κόσμος τις τελευταίες δεκαετίες. Παρόλο που έχει υπάρξει στο παρελθόν παρόμοια κατάσταση στον οικονομικό τομέα (Κράχ 1929), οι οικονομολόγοι αλλά και οι κυβερνήσεις, δεν κατάφεραν να την αντιμετωπίσουν εγκαίρως, καθώς έλαβαν τα αρμόδια μέτρα με αρκετή καθυστέρηση. Η αγοραστική μανία που καταδίωκε τον κόσμο, την χρυσή εκείνη εποχή, στην οποία η ανάπτυξη γινόταν με ταχύτητα φωτός, ξεκίνησε από τις Η.Π.Α., και πιο συγκεκριμένα από τον κατασκευαστικό κλάδο. Η εποχή στην οποία οποιοσδήποτε είχε την δυνατότητα να αγοράσει μία κατοικία και να επενδύσει σε οποιονδήποτε τομέα, οι αγορές ακινήτων είχαν πάρει φωτιά. Όπως είναι φυσικό, η αγορά γίνονταν μέσω τραπεζής με την στήριξη δανείου. Ο τραπεζικός κλάδος από την άλλη μεριά, χωρίς να παίρνει ιστορικό πιστοληπτικής ικανότητας από τους δανειζόμενους, παρείχε με μεγάλη ευκολία ενυπόθηκα δάνεια. Φυσικά, στην επέκταση της κρίσης, σημαντικό ρόλο είχαν και άλλοι παράγοντες. Η παράλληλη οικονομική ανάπτυξη της Κίνας ως υπερδύναμη, ταρακούνησε την μέχρι πρότινος ισχυρή Αμερική, ο προστατευτισμός, η κάμψη στο διεθνές εμπόριο. Κορύφωση αποτέλεσε, η κατάρρευση της *Lehman Brothers*, έναν από τους μεγαλύτερους χρηματοπιστωτικούς κολοσσούς, η οποία και απέρριψε την θεωρία που υπήρχε στις οικονομικές επιστήμες *'too big to fail'*, δηλαδή πολύ μεγάλο για να καταρρεύσει. Η κατάρρευση αυτή, σηματοδότησε και την έναρξη μιας πολύ δύσκολης μεγάλης χρονικά περιόδου στην οποία μπήκε όχι μόνο η Αμερική, αλλά ολόκληρος ο πλανήτης, καθώς η ισχυρή Ευρώπη και η ακόμη πιο οικονομικά ανεξάρτητη κλειστή Ευρωζώνη, εισήλθαν στην χειρότερη περίοδο της ιστορίας τους.

Στην Γηραιά Ήπειρο, η κρίση ξέσπασε με ταχύτετους ρυθμούς σε αντίθεση με τις Η.Π.Α. Η εμπιστοσύνη που παρείχε η Ευρωζώνη κλονίστηκε με την κρίση χρέους, έχοντας να αντιμετωπίσει αδύναμες οικονομίες έτοιμες για κατάρρευση. Ο Βορράς, επιβεβαίωσε για ακόμη μια φορά, την φήμη του ισχυρού στην Ευρώπη, καταφέροντας στην πλειοψηφία του να την μετριάσει και να την αντιμετωπίσει ως έναν βαθμό. Από την άλλη μεριά, οι αδύναμες χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου, ήταν ο εύκολος αντίπαλος. Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα απευθύνθηκαν στους έκτακτους μηχανισμούς στήριξης και στο Δ.Ν.Τ. για βοήθεια. Ωστόσο, υπήρχαν περιπτώσεις

κρατών, οι οποίες αναπάντεχα οδηγήθηκαν και αυτές λίγο πριν την καταστροφή. Η Ιρλανδία και η Κύπρος, αποτελούν αυτές τις δύο ιδιάζουσες περιπτώσεις στην Ευρωζώνη. Η Ιρλανδία, διότι πάντα αποτελούσε μια χώρα, η οποία ενέπνεε εμπιστοσύνη στις διεθνείς αγορές αλλά και στους επενδυτές, προσελκύοντας επιχειρήσεις και κολοσσούς εξαιτίας του ιδιαίτερα χαμηλού φορολογικού συντελεστή της. Σε αντίθετη διάσταση, η Κύπρος, η πρώην αποικία της Βρετανίας, όντας η χώρα με τους υψηλούς μισθούς και την μηδαμινή ανεργία, δεν είχε δώσει ποτέ έναυσμα για περίπτωση οικονομικής καταστροφής. Και τα δύο αυτά κράτη-μέλη της Ευρωζώνης, παρόλο που τάραξαν τα ήσυχα νερά της, αποτέλεσαν τις δύο μοναδικές περιπτώσεις, στις οποίες τα προγράμματα έκτακτου μηχανισμού στήριξης απέδωσαν καρπούς και θεωρήθηκαν από τα πιο επιτυχημένα που έχουν εφαρμοστεί, σύμφωνα με τους αρμόδιους του Δ.Ν.Τ. Αν και διαφορετικές οι μεταξύ τους χώρες στον τρόπο που έδρασε η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στην δημοσιονομική πολιτική ήταν παρόμοιες αλλά πάντα ανταποκρίνονταν στα πραγματικά δεδομένα. Είναι πρόδηλο, ότι οι πολιτικές λιτότητας που ακολουθήθηκαν ήταν πραγματικά δύσκολες. Ενώ στην Κύπρο συνέβη τραπεζικός κατακερματισμός αλλά και κούρεμα στις τραπεζικές καταθέσεις, στην Ιρλανδία είχε επιβληθεί φορολογία ακόμη και στο νερό αλλά και οι κοινωνικές ανισότητες αμβλύθηκαν κάνοντας τους πλούσιους πλουσιότερους και τους φτωχούς ακόμη πιο φτωχούς.

Άξιο αποτελεί το γεγονός, ότι οι δύο αυτές χώρες μολονότι ήταν αρκετές οι στιγμές που άγγιξαν οριακά σημεία, κατάφεραν να ανταπεξέλθουν της χρηματοπιστωτικής καταστροφής, με την πρόωρη ένταξη τους στους έκτακτους μηχανισμούς, με το δημόσιο χρέος τους να βρίσκεται σε επίπεδα διαχειρίσιμα. Αυτή είναι η βασικότερη διαφορά, με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης, ότι δηλαδή Ιρλανδία και Κύπρος, αποφάσισαν την κατάλληλη στιγμή να προχωρήσουν. Με τις συνεχείς προσπάθειες έφτασαν τους επιθυμητούς στόχους, υιοθέτησαν μεταρρυθμίσεις και πολιτικές, και βγήκαν από την οικονομικοπολιτική αστάθεια που βυθίζονταν. Βασικό όμως παράγοντα αποτελεί ότι, ακόμη και την περίοδο που οι χώρες βρίσκονταν σε πρόγραμμα λιτότητας, δεν σταμάτησαν ποτέ οι άμεσες ξένες επενδύσεις, οι οποίες αποτελούσαν ισχυρές δόσεις ανάπτυξης, καθώς ούτε και η ιδιωτική πρωτοβουλία. Παρά τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν, Ιρλανδία και Κύπρος, ενέπνεαν εμπιστοσύνη στις διεθνείς αγορές και κατάφεραν να ξανακερδίσουν την εμπιστοσύνη αυτή. Με την έξοδο τους από τα μνημόνια, Κύπρος και Ιρλανδία πλέον αποτελούν

δύο χώρες οι οποίες είναι ξανά στην κούρσα των διεθνών αγορών, της ανάπτυξης, της ανταγωνιστικότητας, με την οικονομία τους να είναι σε τροχιά ανάκαμψης και το χρέος τους πλέον βιώσιμο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Βάμβουκας, Γ. (2004) *Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις*. Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα
- Βούλγαρης, Σ., Τριανταφυλλόπουλος, Ν.(2009) *Η κρίση των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου : τα αίτια και οι μηχανισμοί της*. Σειρά Ερευνητικών Εργασιών ,15 (12) : 221-236, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος
- Γώγος, Μ. (2012) *Διεθνής οικονομική κρίση και κρίση χρέους στην Ευρωζώνη : η περίπτωση της Ελλάδας*. Διπλωματική Εργασία , Πανεπιστήμιο Πειραιά, Πειραιάς
- Καλλίντζας, Τ. , Χαραμούζης, Ν. , Χαρδούβελλης, Γ., Ψαλιδόπουλος, Μ. (2009) *Η κρίση του 2007-2009 : Τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές*. Οικονομία & Αγορές της Eurobank, IV (8), 19-43.
- Καραθανάδη, Κ. (2014) *Οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και της κρίσης χρέους στο ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα και οι πολιτικές αντιμετώπισής τους*. Διπλωματική Εργασία ,Πανεπιστήμιο Πειραιά, Πειραιάς
- Κότιος, Α. , Παυλίδης, Γ.(2012) *Διεθνείς οικονομικές κρίσεις : κρίσεις του συστήματος ή της πολιτικής;*. Εκδόσεις Rosili, Αθήνα
- Κρούγκμαν, Π. (2009) *Η Κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης*. Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα
- Κωνσταντινίου, Π. (2013) *Η οικονομία της Κύπρου : Οικονομική πολιτική και νέα δεδομένα*. Έκθεση του Υπουργείου Οικονομικών , Σχολή Ξεναγών, Λευκωσία
- Μερτζάνης, Χ. (2008) *Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση : χαρακτηριστικά, προκλήσεις και προτάσεις πολιτικής*. Εκδόσεις Ένωση Θεσμικών Επενδυτών, Αθήνα
- Μουχτάρη, Ε. (2010) *Η τελευταία χρηματοπιστωτική κρίση : μελέτη περίπτωσης των χωρών Ισλανδία και Ιρλανδία*. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πειραιά, Πειραιάς
- Προβόπουλος, Γ.(2013) *Το χρονικό της Μεγάλης Κρίσης*. Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος . Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα
- Ρουκανάς, Σ. ,Σκλιάς, Π. (2014) *Η ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010 : Από την ΟΝΕ στο Μηχανισμό Στήριξης*. Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα
- Σαμπανιώτης, Θ. , Χαρδούβελλης, Γ. (2012) *Η ελληνική αγορά ακινήτων*. Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα
- Σώρος, Γ. (2008) *Η Οικονομική κρίση του 2008 και η σημασία της* (μτφ Άγγελος Φιλιππάτος). Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα

Χαρδούβελλης, Γ. (2009) *Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας* . Eurobank EFG Economic Research

Χριστοφόρου, Β. (2011) *Η χρηματοπιστωτική κρίση και η εποπτεία των χρηματοαγορών* . Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα

O' Brien, R. &Williams, M. (2011) *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία : εξέλιξη και δυναμικές* (επιμ. Σκλιάς Π.) . Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Ξενόγλωσση

Andrew, L. (2008) *Hedge Funds, Systemic Risk and the Financial Crisis of 2007-2008 : Written testimony for the house oversight committee hearing on hedge funds* . MIT Sloan School of Management and National Bureau of Economic Research

Atkinson, P. , Blundell-Wignall, A. (2008) *The Sub-prime Crisis : Causal distortions and regulatory reform* . Lessons from the Financial Turmoil of 2007 and 2008, Reserve Bank of Australia

Bord.V. , Santos, J. (2012) *The rise of the originate-to-distribute model and the role of banks in financial intermediation*. Economic Policy Review. New York Fed

Duffy, D. ,Fitzgerald, J. ,Byrne, D and Timoney, K. (2013) *Quarterly Economic Commentary Winter 2013* . Economic and Social Research Institute, Dublin

Διαδικτυακοί τόποι/Ιστοσελίδες

Βατικιώτης, Λ. (2014),*Ιρλανδία :επιτυχία με χρέος 124% και έλλειμμα 7,4%* .Διαθέσιμο στη δ/νση:
<https://leonidasvatikiotis.wordpress.com/2014/01/24/%CE%B9%CF%81%CE%BB%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%85%CF%87%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B5-%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%82-124-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%B5%CE%B9/>
[πρόσβαση 22/09/2016]

Ζένιος, Σ. (2013),*Η καταστροφή της Κυπριακής οικονομίας : από την έλλειψη ευθικρισίας στην ελλειμματική διαχείριση* . Έκθεση του καθηγητή στο τμήμα Χρηματοοικονομικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Λευκωσία : Πανεπιστήμιο Κύπρου. Διαθέσιμο στη δ/νση :
https://zenios.files.wordpress.com/2013/10/h-cebacf81ceafcf83ceb7-cf84ceb7cf82-cebacf85cf80cf81ceb9ceb1cebaceaecf82-cebfcceb9cebacebfccebcbcfceafceb1cf82_cf87cf89cf81ceafcf821.pdf [πρόσβαση 26/9/2016]

Η Καθημερινή, (2016), *Ανακάμπτει δυναμικά η Κύπρος*. Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.kathimerini.gr/880696/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/anakamptei-dynamika-h-kypros?platform=hootsuite> [πρόσβαση 25/10/2016]

Ιωάννου, Χ. , Ιωαννίδης, Α. (2013), *Πώς και γιατί η Κύπρος βυθίστηκε στην κρίση: Τα πραγματικά αίτια και οι ευθύνες* .Αθήνα:Foreign Affairs ,the Hellenic Edition.

Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/69205/xristina-ioannoy-kai-axilleas-aimilianidis/pos-kai-giati-i-kypros-bythistike-stin-krisi> [πρόσβαση 03/07/2016]

Κατσαρού, Χ. (2013) *Η Ιρλανδία βγαίνει σήμερα από το μνημόνιο*. Αθήνα : Έθνος. Διαθέσιμο στη δ/νση: http://www.ethnos.gr/diethni/arthro/h_irlandia_bgainei_simera_apo_to_mnimonio-63933952/ [πρόσβαση 14/10/2016]

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, (2013), *Ισοζύγιο πληρωμών*. Διαθέσιμο στη δ/νση: http://www.centralbank.gov.cy/nqcontent.cfm?a_id=11536 [πρόσβαση 02/09/2016]

Κουγιάννου, Α. (2015), *Η περίπτωση της Ιρλανδίας :πόσο επιτυχημένο είναι το success story του Βορρά*. Αθήνα: Huffington Post Greece. Διαθέσιμο στη δ/νση: http://www.huffingtonpost.gr/2015/04/22/oikonomia-irlandia_n_7103646.html [πρόσβαση 28/04/2015]

Κυπριακή Δημοκρατία, (2014), *Κυριότερα Στοιχεία Ανεργίας για το 2013*, Λευκωσία : Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου. Διαθέσιμο στη δ/νση: http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/labour_32main_keyfarchive_gr/labour_32main_keyfarchive_gr?OpenForm&yr=201378B6314716D85BF7A15A85C7C5DE280F&n=2013 [πρόσβαση 02/09/2016]

Ναυτεμπορική,(2013), *Ιρλανδία : το μνημόνιο φεύγει, η λιτότητα μένει*. Συνέντευξη με τον ανταποκριτή των Irish Times στην Αθήνα . Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/716201/irlandia-to-mnimonio-feugei-i-litotita-menei> [πρόσβαση 16/10/2016]

Ναυτεμπορική, (2016), *Ν. Αναστασιάδης: δεν έπρεπε να δεσμευτώ ότι δεν θα γινόταν ‘κούρεμα’ στις καταθέσεις*. Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.naftemporiki.gr/story/1095699/n-anastasiadis-den-eprepe-na-desmeuto-oti-den-tha-ginotan-kourema-stis-katatheseis> [πρόσβαση 19/04/2016]

Ναυτεμπορική, (2016), *Ν. Αναστασιάδης: η Κύπρος είχε ανάγκη δραστικών μεταρρυθμίσεων*. Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1078245/n-anastasiadis-i-kupros-eixe-anagki-drastikon-metarruthmiseon> [πρόσβαση 10/03/2016]

Ναυτεμπορική, (2016), *Την έξοδο της Κύπρου από το μνημόνιο αποφασίζει το Eurogroup*. Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1076276/tin-eksodo-tis-kuprou-apo-to-mnimonio-apofasizei-to-eurogroup> [πρόσβαση 07/03/2016]

Aljazeera.com, (2012), *Cyprus asks EU for financial bailout*. Διαθέσιμο στην δ/νση: <http://www.aljazeera.com/news/europe/2012/06/201262517189248721.html> [access 26/06/2016]

Consilium of European Union, (2013), *Eurogroup Statement on Cyprus 25 March 2013*. Διαθέσιμο στη δ/νση: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ecofin/136487.pdf [access 10/10/2016]

European Commission, (2012), *European Economic Forecast, Autumn 2012*. Occasional Papers, 7 : Brussels. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Διαθέσιμο στη δ/νση : http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-7_en.pdf [access 02/10/2016]

European Commission, (2016), *European Economic Forecast for Spring 2016*. Institutional Paper, 076 : Brussels. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Διαθέσιμο στη δ/νση : http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip025_en.pdf [access 02/10/2016]

European Commission, (2016), *European Economic Forecast for Winter 2016*. Institutional Paper, 020 : Brussels. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Διαθέσιμο στη δ/νση: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip020_en.pdf [access 02/10/2016]

European Commission, (2012), *Macroeconomic Imbalances-Cyprus* .Occasional Papers, 101 : Brussels. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Διαθέσιμο στη δ/νση: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2012/pdf/ocp101_en.pdf [access 02/10/2016]

European Commission, (2010), *Programme of Financial Support for Ireland* .Report of Eurogroup President and International Monetary Fund. Διαθέσιμο στη δ/νση: [access 02/10/2016]

European Commission, (2016), *State aid scoreboard 2015- Aid in the context of the financial and economic crisis* .Competition, State Aid. Διαθέσιμο στη δ/νση : http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/financial_economic_crisis_aid_en.html [access 13/04/2016]

European Commission, (2005), *The broad economic policy guidelines (for the 2005-08 period)* .Occasional Papers, 4 : Brussels. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Διαθέσιμο στη δ/νση : http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6432_en.pdf [access 10/10/2016]

European Commission, (2013), *The Economic Adjustment Programme for Cyprus*. Occasional Papers ,149 : Brussels. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Διαθέσιμο στη δ/νση: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2013/pdf/ocp149_en.pdf [access 09/10/2016]

European Commission, (2013), *The Economic Adjustment Programme for Ireland* .Occasional Papers ,76 : Brussels .Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Διαθέσιμο στη δ/νση: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2013/pdf/ocp167_en.pdf [access 02/10/2016]

Eurostat, (2016α), *Balance of payments, current account, monthly data in million EUR* .Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tuibp010&language=en> [access 11/08/2016]

Eurostat, (2016β), *General government debt (EDP concept), consolidated – annual data* .Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tipsgo10&language=en> [access 11/08/2016]

Eurostat, (2016γ), *General government deficit and surplus – quarterly data per GDP* .Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=teina205&language=en> [access 11/08/2016]

Eurostat, (2016δ), *Inflation rate* .Διαθέσιμο στη δ/νση : <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tec00118&language=en> [access 11/08/2016]

Eurostat, (2016ε), *Main GDP aggregates per capita* .Διαθέσιμο στη δ/νση: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=namq_10_pc&lang=en [access 17/11/2016]

Eurostat, (2016στ), *Real GDP growth rate – volume* .Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tec00115&language=en> [access 11/08/2016]

Eurostat, (2016ζ), *Unemployment rate – annual data*. Διάθεσιμο στη δ/νση: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tipsun20&language=en> [access 11/08/2016]

Global Trade Alert, (2009), *Ireland : Recapitalization and Restructuring of Bank of Ireland* . Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.globaltradealert.org/measure/ireland-recapitalization-and-restructuring-bank-ireland> [access 10/11/2016]

In.gr, (2010). *Εγκρίθηκε από του υπουργούς Οικονομικών της ΕΕ το σχέδιο διάσωσης της Ιρλανδίας* .Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231068333> [πρόσβαση 21/11/2016]

Ireland's National Television and Radio Broadcaster, (2013), *Cypriot president says bankruptcy was alternative to 10 billion euros bailout terms*. Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.rte.ie/news/2013/0316/376965-cyprus-bailout/> [access 17/03/2016]

International Monetary Fund, (2009), *Economic growth* .World Economic and Financial Surveys. World Economic Outlook, October 2009 .Διαθέσιμο στη δ/νση : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/pdf/c4.pdf> [access 04/11/2016]

International Monetary Fund, (2015), *GDP data United States* .World Economic and Financial Surveys. World Economic Outlook, December 2015. Διαθέσιμο στη δ/νση :

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/index.aspx> [access 04/11/2016]

International Monetary Fund, (2016), *Ireland's staff report – consultation press release* . IMF Country Report No. 15/77. ArticleIV, March 2015. Διαθέσιμο στη δ/νση : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr1577.pdf> [access 04/11/2016]

International Monetary Fund, (2016), *Unemployment : Troubles ahead for emerging markets* . World Economic and Financial Surveys. World Economic Outlook, May 2016 .Διαθέσιμο στη δ/νση : <https://blog-imfdirect.imf.org/2016/05/03/unemployment-troubles-ahead-for-emerging-markets/> [access 04/11/2016]

Irish Department of Finance, (2014), *Irish Budget 2015 Statistics* .Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.finance.gov.ie/what-we-do/economic-policy/publications/reports-research/previous-years/budget-2015-economic-fiscal> [access 10/08/2016]

Irish Department of Finance, (2011), *Ireland Stability Programme Update* .Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.finance.gov.ie/documents/publications/reports/2011/spuirelandapr2011.pdf> [access 10/08/2016]

Irish Statute Book, (2008), *Ireland Credit Institutions 2008* .Financial Support Act. Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2008/act/18/enacted/en/html> [access 02/10/2016]

Kingsley, P. (2012), *Financial crisis :timeline. The financial crisis, five years on: how the world economy plunged into recession* . London: The Guardian. Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.theguardian.com/business/2012/aug/07/credit-crunch-boom-bust-timeline> [access 12/05/2016]

Flanagan, C. (2016), *Even after Brexit, hard borders won't be returning to Ireland*. London:The Guardian. Διαθέσιμο στη δ/νση: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/oct/16/brexit-hard-borders-ireland-trade-peace-agreement-brexit> [access 16/10/2016]

Owen, P. (2006),*What is the St Andrews Agreement?* London: The Guardian. Διαθέσιμο στη δ/νση: <https://www.theguardian.com/politics/2006/oct/17/northernireland.devolution1> [access 17/10/2006]

Trading Economics, (2016), *Cyprus unemployment rate* .Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.tradingeconomics.com/cyprus/unemployment-rate> [access 11/10/2016]

Trading Economics, (2012), *Ireland inflation rate* .Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.tradingeconomics.com/ireland/inflation-cpi> [access 11/10/2016]

Wearden, G. (2012), *Eurozone crisis live : Fitch raises Greece out of default*. London: The Guardian. Διαθέσιμο στη δ/νση:

<https://www.theguardian.com/business/2012/mar/13/eurozone-crisis-greek-deal-spain-austerity#block-2> [access 13/03/2016]